

Ўзбекистонимиз
ўз озодлиги, ўз қадр-
қиммати учун ҳамиша
мardлик ва матонат
кўрсатиб келган, ҳеч
кимга бош эзмаган ва
ҳеч қачон бош эзмайди.

Ислом КАРИМОВ

ТИНЧЛИК ВА ОСОЙИШТАЛИК — БАРЧА ЮТУҚ ВА МАРРАЛАРИМИЗНИНГ АСОСИДИР

Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан 9 май — Хотира ва қадрлаш куни мамлакатимизда умумхалқ байрами сифатида кенг нишонланмоқда

Аждодлар хотирасини ёд этиб, эзгу ишларини давом эттириш, бугун сафларимизда юрган, осмонимиз мусаффолиги, юртимиз равнақи йўлида хизмат қилган нурунийларни эъзозлаш халқимизга хос эзгу ғазилатлардандир.

Президентимиз Ислом Каримовнинг 2013 йил 25 апрелда қабул қилинган «Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларини рағбатлантириш тўғрисида»ги Фармони урушда ҳалок бўлган юртдошларимиз хотирасига, оловли жангҳоқлардан омон қайтган боболаримизга, оғир кунларни сабр-бардош билан енгган момоларимизга кўрсатилаётган эҳтиромнинг яна бир ёрқин ифодасидир. Мазкур Фармонга мувофиқ барча шаҳар ва туманларда, қишлоқ ва маҳаллаларда уруш қатнашчилари ва ногиронларига пул мукофотлари ва байрам совғалари тантанали равишда топширилди.

Бугун орамизда бўлган Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиларининг ҳолидан хабар олиш, тиббий-ижтимоий ёрдам кўрсатиш — жамоатчилигимизнинг доимий эътиборида.

Илгари, совет тузуми даврида 9 май асосан Ғалаба байрами сифатида бутун СССР ҳудудда катта даб-даба билан нишонланарди. Қизил майдонларда ҳарбий парадлар ўтказилар, пионер ва комсомоллар, ишчи ва деҳқон синфи вакиллари саф тортиб ўтарди, минбарда эса шўро дохийлари турар эди. Афсуски, бундай манзарани бугун ҳам собиқ совет ҳудудидagi айрим мамлакатларда кўриш, кузатиш мумкин.

Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан бундан 15 йил олдин мамлакатимизда бу санга Хотира ва қадрлаш куни деб ном берилганидан кейин унинг маъномазмуни тубдан ўзгарди. Пойтахтимизда, барча вило-

ят ва туман марказларида аввалги «Номалум солдат» деб ном олган, қандайдир мавҳум ғояни ифода этадиган ёдгорлик ўрнига Мотамсаро она ҳайкали ўрнатилди. Бу биринчи навбатда мазкур сананинг асл инсоний моҳиятини яққол очиб беради.

Эндиликда 9 май куни мамлакатимизда Иккинчи жаҳон урушида қурбон бўлган миллионлаб одамлар хотираси олдида бош эгиб таъзим қиладиган, бугун ҳаёт бўлган уруш қатнашчиларига юксак ҳурмат-эҳтиром бажо келтириладиган, эзгу мазмунга эга маросим тусини олди.

Ўтганларни ёдга олиш, хотирлаш, уларнинг охира-ти обод бўлишини тилаш айнан Мотамсаро она сиймоси орқали намоен бўлмоқда. Чексиз қайғуга чўмган Онаизор тимсолида жигариданининг тирик эканига, унинг эсон-омон ўз бағрига қайтишига умид қилиб

ўтган минг-минглаб оналарнинг тақдири, уларнинг соғинч ва изтироб туйғулари акс этган.

Хотира майдонида миллий услубда бунёд этилган пешайвонлардаги лавҳаларда ўша мудҳиш урушда ҳалок бўлган барча юртдошларимизнинг номи зарҳал ҳарфлар билан ёзиб қўйилган. Бу уларнинг жасорати ва матонатига тан бериш, уруш ғожиаларидан сабоқ чиқаришга қаратилгандир. Буларнинг барчаси мамлакатимизда инсон хотираси муқаддас, унинг қадр-қиммати азиз ва мўътабар эканини ифода этади.

9 май. Пойтахтимиздаги Хотира майдони ҳар қачонгидан гавжум. Бу ерга уруш ва меҳнат фахрийлари, ҳукумат аъзолари, сенаторлар ва депутатлар, ҳарбийлар, жамоатчилик вакиллари ташриф буюрди.

Майдон узра маҳзун му-сиқа таралади.

Соат 09:30. Майдонга

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов кириб келди.

Давлатимиз раҳбари ҳарбий оркестр садолари остида Мотамсаро она ҳайкали пойига гулчамбар қўйди.

Президентимиз Иккинчи жаҳон урушида жон фидо қилган юртдошларимиз хотирасига ҳурмат бажо келтирди.

— Бугун халқимиз Иккинчи жаҳон урушида фашизм устидан қозонилган Ғалабанинг 68 йиллигини, 9 май — Хотира ва қадрлаш куни кенг нишонламоқда, — деди Ислом Каримов оммавий ахборот воситалари вакиллари билан суҳбатда. — Айни шу кунларда барча-барча юртдошларимиз ўз инсоний бурчини бажо этиб, Ватанимиз озодлиги, мусаффо осмони учун жон бериб, қурбон бўлганларнинг муқаддас хотираси олдида бош эгиб, таъзим қилади.

(Давоми 2-бетда.)

ИШ БИЛАН БАНД ЁШЛАР

оиласига моддий, маънавий
жиҳатдан қўмаклашмоқда,
жамиятдан ўз муносиб ўрнини
топмоқда

Президентимиз раҳбарлигида ишлаб чиқилиб, муваффақиятли амалга оширилаётган Кадрлар тайёрлаш миллий дас-тури нафақат таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини ислоҳ қилишга йўналтирилганлиги, балки кенг маънода ижтимоий аҳамиятга эга бўлганлиги билан ҳам юртдошларимиз ҳаётини ижобий томонга ўзгартиришда кучли омил вазифасини ўтамоқда.

3-бет

ИККИ ЎҚУВЧИ — ИККИ ТАҚДИР

Синфимда бир-биридан безори ва шўх икки бола бор эди. Қанчалик меҳримини, билимимни сарфламайин, улар нуқул ўзлаштиришдан орқада қолар, ўқишни исташмасди. Уларнинг ота-оналари билан суҳбатлашдим, ўқишга қизиқтириш усулларини қўлладим...

6-бет

ҚАЛБЛАРГА КЎЧГАН УМРЛАР

Суратда: Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси Абдувосик ота Абдуллаев набиралари билан Хотира майдонида.

Инсон бу оламни тарк этгандан сўнг оила аъзолари, яқинлари, дўстлари, қолаверса, авлодлари қалбда ўчмас чироққа айланади. Айниқса, умрини элу юрт тинчилиги,

фаровонлиги йўлига бағишлаган бўлса, бундай ўғлонни она Ватани ва жонажон халқи ҳеч қачон унутмайди.

(Давоми 7-бетда.)

ТИНЧЛИК ВА ОСОЙИШТАЛИК — БАРЧА ЮТУҚ ВА МАРРАЛАРИМИЗНИНГ АСОСИДИР

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Бугун орамызда бўлган, бизга маънавий ибрат бўлиб юрган барча уруш қатнашчиларини ана шу буюк сана билан чин қалбдан табриклашни ўзим учун катта шараф деб биламан, деди Юртбошимиз. Шулар қаторида фронт ортида хизмат қилиб, ўта оғир шароитда ғалаба қозонишга катта ҳисса қўшган юртдошларимизга, барча-барча фахрийларимизга сихат-саломатлик, узоқ умр тилаб қолам.

Бугун шу улуғ айёмни ишонлар эканмиз, бу ғалабанинг кўпчилик қаторида бизнинг халқимиз учун ҳам нақадар қимматга тушганини, халқимиз бу муҳим урушда қанча қурбонлар, қанча йўқотишлар берганини, қанча етим-есирлар, мислсиз азоб-уқубатларни кўрганини ёдга олсак, айтиш мумкинки, эл-юртимизнинг тақдирини, унинг келажиги ҳал бўлган ўша даврларни эсласак, бу қонли уруш одамларимиз хотирасида умрбод қолажак. Урушнинг тугаганига 68 йил бўлишига қарамадан, бундай қирғин, бундай офатни бугун ҳам одамларимиз алам ва изтироб билан эслайди.

Шулар ҳақида гапирганда, баъзи бир рақамларни эсга олишни ўринли, деб биламан, деди Президентимиз.

Урушдан олдин Ўзбекистонда 6,5 миллионга яқин аҳоли яшаган бўлса, шундан 1,5 миллиони жангларда бевоҳита иштирок этган. 500 мингга яқин юртдошларимиз урушда ҳалок бўлганини, қанчаси бедарак кетганини, қанчаси майиб-мажруҳ бўлиб қайтганини хит

собга оладиган бўлсак, бизнинг халқимиз фашизм баласига қарши курашга қандай катта ҳисса қўшганини тасаввур қилиш қийин эмас.

Бу ҳақиқатни ҳеч ким ҳеч қачон унутмаслиги керак.

Айни шу кунларда халқимиз уруш даврида бошидан кечирган оғир синовларни яна бир бор ҳаёлимиздан ўтказар эканмиз, ўтмиш воқеалари, албатта, барчамизни ўйлантиради ва керакли хулосалар чиқаришга даъват этади.

Ҳаётнинг ўзи бир ҳақиқатни тақдор ва тақдор исботлаб бермоқда. Яъни, тарихни билмаган, тарихни унутган, тарихдан хулоса чиқармаган ҳар қандай инсон, ҳар қандай халқ ўз йўлидан адашиши, бир вақтлар йўл қўйган хатоларини яна такрорлаши мумкин.

Биз бугун қандай шиддат билан ўзгариб, ён-атрофимизда қарама-қаршилиқ, хавф-хатарлар кучайиб бораётган нотинч замонда яшаётганимизни кузатиш ва англаш қийин эмас.

Шулар ҳақида гапирар экан, Президентимиз Афғонистонда ўттиз йилдан кўпроқ давом этаётган уруш ҳозирги кунда бизнинг ҳудудимизда, бутун Марказий Осиё минтақасида тинчлик ва барқарорликка энг катта хавф-хатар эканлигини алоҳида таъкидлади.

Афғонистондаги мавжуд вазиятни кўпчилик халқаро сиёсатчилар ночор, ўта оғир ва қалтис, деб баҳоламоқда. Содда қилиб айтганда, кўп йиллардан буён давом этаётган бу қонли урушни ҳарбий куч билан ҳал қилиш мумкин эмаслигига урушда қатнашаётган томонлар тибора иқдор бўлмоқда, ай

нан шу ҳолатни кўпчилик тан олмақда.

Бошқача айтганда, бу инқирозни бартараф этишнинг ягона йўли — сиёсий йўл бўлиб, қандай қийин бўлмасин, қарама-қарши кучларни музокаралар орқали ўзаро келишувга олиб келишдир. Ва шу аснода вақтинчалик ҳукумат тузиш, сайловлар ўтказиш, Афғонистон олдида турган оғир муаммоларни ҳал этишга ўтишдир. Худди шундай йўл билан бу инқирозни ечиш мумкин эди. Минг афсуски, бугунги кунда Афғонистоннинг ўзида ва унинг ташқарисидаги кучлар ўз манфаатларини кўлаб, бу можарони сиёсий асосда ечишга қарши чиқмоқда.

Мана шундай ўта оғир ва таҳликали бир вазиятда Афғонистонда жойлашган, асосан АҚШ ва Европа давлатларининг АЙСЕФ деб ном олган ҳарбий кучларини яқинда Афғонистон ҳудудидан чиқариш жараёнининг бошланиши кутилмоқда. Бу Афғонистонда янги қарама-қаршилиқнинг авж олишига, турли миллат ва элатлар ўртасидаги зиддият ва тортушувларни янада кучайтиришга олиб келиши мумкин.

Ўз-ўзидан аёнки, бундай ҳолат Афғонистон атрофидаги мамлакатлар ҳудудидида ҳам кескинлик ва катта муаммолар келтириб чиқариши мумкин.

Ўзбекистоннинг Афғонистон давлатига нисбатан олиб бораётган сиёсати аниқ ва очик, деди мамлакатимиз раҳбари.

Ўзбекистон Афғонистоннинг ички ишларига арашмаслик, Афғонистонга қарши қаратилган турли ҳарбий-сиёсий бирлашмаларда қатнашмаслик, Афғонистон билан алоқалари

миз ва ҳамкорлигимизни фақатгина икки томонлама асосда ташкил қилиш, афғон халқи танлаган ҳукуматни қўллаб-қувватлаш сиёсатини ўзига маъқул топади.

Бундай ёндашув, бундай позиция бизнинг мамлакатимизда қабул қилинган қонунлар билан муҳрлаб қўйилган.

Айни шундай сиёсатни олиб боришни:

— кимнингдир «ўйин»ларига қўшилмаслик;

— қўшниларимиз билан тинч-осойишта яшаш;

— эл-юртимизнинг тинчлиги ва манфаатларини ҳимоялаш;

— яқин тарихимизнинг сабоқлари ва бошимиздан кечираётган ўта мураккаб замоннинг ўзи талаб қилмоқда.

Президентимиз бундай сиёсат ва мақсадларни ҳаётга татбиқ этишда барчамизга куч-қувват бағишлайдиган омил ва мезонлар ҳақида ҳам тўхталиб ўтди.

Аввало, Ўзбекистонимиз мустақил тараққиёт йўлида қандай улкан, бошқаларнинг ҳавасини тортадиган ютуқ ва марраларга эришган бўлса, буларнинг барчасининг негизи — юртимизда тинч ва осуда ҳаёт, миллатлар ва фуқаролараро тотувлик, ўзаро меҳр-оқибат ва ҳамжиҳатликни асраб-авайлаб келаётганимизда.

Албатта, тинч ва осойишта ҳаёт, барқарорлик ўз-ўзидан бўлмайди. Бунинг учун барчамиз шу мусаффо осмонни саклаш, асраш учун курашимиз, фидойилик қўсатишимиз даркор.

Иккинчидан, ҳар қандай кескинлик, қарама-қаршилиқ ва офат келишини

узоқдан англаб, уларнинг олдини олишга доимо ҳаракат қилишимиз керак. Бунинг учун ҳамиша сезгир, огоҳ ва уйғоқ бўлишимиз, бепарволикка, беғамликка йўл қўймаслигимиз зарур.

Учинчидан, кундалик ҳаётимиздан сабоқ чиқариб, эртанг кунимизнинг, келажакимизнинг мустақам пойдеворини бугун яратиб, бу Ватан меники, уни ҳар қандай бало-қазолардан асраш, ҳимоялаш учун мен курашсам, ким курашадиган, деган даъват билан яшаш барчамизнинг, авваламбор, ёшларимизнинг — менинг фарзандларимнинг бурчига айланишини истардим, деди давлатимиз раҳбари.

Бугун эл-юртимиз ўз тарихида бошидан кечирган мисли кўрилмаган синов ва суронли кунларни яна ва яна бир бор ўзимизга тасаввур қилар эканмиз, ишончимиз қомил — Ўзбекистонимиз ўз озодлиги, ўз қадр-қиммати учун ҳамиша мардлик ва матонат кўрсатиб келган, ҳеч кимга бош эгмаган ва ҳеч қачон бош эгмайдиган.

Менинг истигим: ана шу ғўзал ва бетакор юртимизда яшаётган ҳар қайси инсон бахтли бўлсин, ҳар қайси оилага тинчлик-хотиржамлик, файзу барака доим ёр бўлсин, деди пировардида Ислам Каримов.

Шу кун Мотамсаро она ҳайкали пойи анвойи гулларга бурканди. Юрт озодлиги ва равақи учун жон фидо қилган ватандошларимиз хотирасига ҳурмат бажо этиш учун келган зиёратчиларнинг қадами кечга қадар узилмади.

ЎЗА

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитасида илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштириш масалаларига бағишланган давра суҳбати бўлиб ўтди.

Тадбирда депутатлар, тегишли вазирлик ва идоралар, илмий тадқиқот ва олий таълим муассасалари вакиллари, олимлар, журналистлар иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитаси раиси А.Мама-тов, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Фан ва технологияларни ривожлантиришни мувофиқлаштириш қўмитаси ижро аппарати раҳбари О.Парпиев, Олий ва ўрта махсус таълим вазири ўринбосари Ш.Қаюмов мамлакатимизда ёшларга жаҳон андозалари даражасида таълим бериш,

МАЛАКАЛИ КАДРЛАР МАМЛАКАТ КЕЛАЖАГИ

малакали мутахассисларни тайёрлаш борасида кенг қўламли ишлар амалга оширилаётганини таъкидлади.

Президентимиз Ислам Каримовнинг 2012 йил 24 июлда қабул қилинган «Олий малакали илмий ва

ялан ўтказиш тизимини янада такомиллаштириш, олий ўқув юртидан кейинги таълимни тубдан ислоҳ этиш, илмий тадқиқотларнинг сифати ва самардорлигини ошириш, ёшларнинг ижодий ва интеллекту-

Oliy Majlis Qonunchilik palatasida

илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисидаги фармони бу борадаги ишлар сифати ва самардорлигини янада оширишда муҳим омил бўлмоқда.

Мазкур фармонда олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва уларни аттестаци-

ал салоҳиятини юксалтириш билан боғлиқ кенг қамровли вазифалар белгиланган.

Шу боис «Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини янада такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжат-

ларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси ишлаб чиқилмоқда.

Лойиҳага қўра, илмий кадрлар тайёрлашнинг амалдаги фан номзоди ва фан докторидан иборат икки босқичли тизими ўрнига олий малакали илмий кадрлар тайёрлашнинг замонавий, халқаро андозларга мос келадиган бир босқичли — фан доктори илмий даражасини бериш тизими жорий этилади. Бу илмий кадрлар ва илм-фаннинг салоҳиятини янада юксалтириш, фан ва амалиёт алоқаларини кенгайтириш, жамиятимизни янада тараққий эттиришга хизмат қилади.

Давра суҳбатда олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва уларни аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштиришнинг ҳуқуқий асосларини янада мустақамлаш борасида фикрлашилди.

Б.ХИДИРОВА,
ЎЗА мухбири

ИШ БИЛАН БАНД ЁШЛАР

оиласига моддий, маънавий жиҳатдан кўмаклашмоқда, жамиятдан ўз муносиб ўрнини топмоқда

Мамлакатимизда умумтаълим мактабларининг 9-синф битирувчиларини ўрта махсус, касб-хунар таълимига тўлиқ қамраб олиш, ўз қизиққан соҳалари бўйича касб эгаллашига имкон яратиш, энг асосийси, ўқиниши мамомлашга, мутахассислиги бўйича ишга жойлаштириш каби масалаларга устувор вазифа сифатида қаралмоқда. Касб-хунар коллежларида олган билим, малака ва кўникмаси билан кичик мутахассислар ҳаётда ўз ўрнини топиб, оиласига моддий ва маънавий жиҳатдан кўмаклашмоқда.

Ўтган йиллар мобайнида Бухоро вилоятида коллеж битирувчиларини ишга жойлаштириш бўйича ўзига хос тажриба тўпланди. Биргина 2011-2012 ўқув йили натижаларини келтириб ўтсак, касб-хунар коллежларини тамомлаган 26,6 минг ўқувчининг бандлиги 90,6 фоизга таъминланиб, уларнинг 77,7 фоизи ўз мутахассислиги бўйича иш ўринларига эга бўлди. Айниш мумкинки, вилоятнинг бу кўрсаткичи бошқа ҳудудларга нисбатан юқорида сезилади.

Ҳўш бунга қандай эришилмоқда?

Бухоро вилоят ўрта махсус, касб-хунар таълими бошқармаси бошлиғи Шавкат ЖАВЛОҒОВ муҳбиримизга қуйидагиларни сўзлаб берди.

— Ҳозирги кунда вилоятда 88та ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаси (8та академик лицей ва 80та касб-хунар коллежи)да ўқувчилар 126 мутахассислик сирларини ўрганишмоқда. Бошқарма-ми тасмонидан ушбу таълим муассасаларида етишиб чиқаётган минглаб кичик мутахассисларни иш билан таъминлашда қатор чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Жумладан, соҳалар бўйича 37та ишчи гуруҳ ташкил этилган бўлиб, улар маҳаллий меҳнат бозори талаби ва келгуси уч йилда кичик мутахассисларга бўлган эҳтиёжин доимий ўрганиб боради. Шу орқали йиллик қабул квотаси шакллантирилади. Бунинг натижасида 2012-2013 ўқув йили Когон қишлоқ ҳўжалиги касб-хунар коллежининг профили ўзгартирилиб, Когон қишлоқ ҳўжалиги ва хизмат кўрсатиш касб-хунар коллежига айлантирилди. Шу билан бирга, 50та таълим муассасасида маҳаллий меҳнат бозориди талаб юқори бўлмаган 33 мутахассислик бўйича кадрлар тайёрлаш тўхта-тилди. Ҳудудларда соҳалар бўйича кадрларга бўлган эҳтиёж асосида эса 32та ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасасида қишлоқ ҳўжалиги, қурилиш, миллий ҳўнармандчилик, машиини хизмат каби йўналишларда қўшимча 29 мутахассислик очилди.

Ишчи гуруҳлар томонидан, шунингдек, ўқувчилар амалиётини ташкил этиш, битирувчиларни барқарор иш билан таъминлашда корхона—коллек жамкорлигини мустақамлашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Касб-хунар коллежлари вилоятдаги «Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи», «Экватори-алтекс», «ДЭУ Бухоро», «Трубоде-тал», «Ўзнефгазкудуктаъмирлаш», «Озода-Озод», «Аср текс», «Мада-ният Артекс», «Имиж Текстиль» каби 12 мингдан ортик корхона ва ташкилотларга бириктирилиб, ишлаб чиқариш жараёнида ўқувчиларнинг амалиёт ўташи таъминланмоқда. Бўлажақ кичик мутахассислар тажрибали ходимлардан устоз-шогирд тизими асосида амалий сабоқ олмоқдалар. Ундан ташқари, бир қатор ишлаб чиқариш корхоналари, ташкилотлар томонидан ўқувчиларга махсус кийим берилиши, бепул транспорт воситаси ажрати-лгани, бир маҳал иссиқ овқат ҳамда энг кам иш ҳақи миқдориди ойлик маош белгилангани қўшимча рағбат бўлмоқда. Бунинг самараси ўлароқ битирувчиларнинг қўпчилиги айнан ўзи амалиёт ўта-ган корхонада ишга қолмоқда.

Ишчи гуруҳларнинг ана шу саъй-ҳаракати натижасида жорий ўқув йилида ҳам 24459 нафар битирувчининг салкам 60 фоизи ўн мингдан ортик корхона ва ташки-

лотлар билан уч томонлама шарт-нома имзолаб, барқарор иш ўрин-лари билан таъминланиши тўғри-сидаги қафолат хатига эга бўлди.

Касб-хунар коллежлари бити-рувчиларини тадбиркорлик ва иш-билармонликка йўналтириш ҳам бандлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади. Айни кунда ушбу йўналишдаги ишлар қизгин олиб борилапти. Тадбиркорлик фаолияти билан шўғулланиш ис-тагини билдирганлар билан мала-кали тадбиркорлар иштирокида давра суҳбатлари тез-тез ўтказил-моқда. Марказий банкнинг вилоят бўлими, тижорат банклари, адлия бошқармаси, Савдо-саноат пала-таси, «Камолот» ЁИХ вилоят бўли-ми каби бир қатор ташкилотлар билан ҳамкорликда ёшларга иш юритишни ташкил этиш, бизнес режалари тавиш, белгиланган тар-тибда давлат идораларидан рўйхатдан ўтишда енгиллик яра-тиш, ҳуқуқий маслаҳатлар бериш, тадбиркорлик фаолиятида учраган муаммоларни бартараф этиш бо-расида амалий ёрдам қўрсатил-моқда. Ўтган йили 254 нафар би-тирувчи 3 млрд 507 млн сўм миқ-дориди кредит соҳиб бўлди. Мо-лиявий кўмак олган ўқувчилар тад-биркорлик фаолиятини ривожлан-тириб, республикамизнинг иқтисо-дий-ижтимоий ривожланишига ўз ҳиссаларини қўшиб келишмоқда. 2013 йили эса 1686 нафар би-тирувчи учун тижорат банклари то-монидан 7 млрд 200 млн сўм миқ-дориди имтиёзли кредит ажратиш мўлжалланапти. Бугунга қадар уларнинг 39 нафарига имтиёзли кредитлар олиш тўғрисидаги сер-тификатлар берилди. Қолган 1647 нафар битирувчи эса ўз бизнес режаларини тузиб, тижорат банк-ларига тақдим қилишди.

Корхона ёки ташкилот кичик му-тахассисни ишга қабул қилишда, албатта, касбий билим, малака ва кўникмасига алоҳида эътибор қаратади. Агар битирувчининг бирламчи касбий билимлари му-стақам бўлмаса, яратилган барча шарт-шароит ва имкониятлардан ол-нумли фойдалана олмади. Шу-нинг учун вилоят ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасала-рида назарий дарс ва амалий машғулотларнинг сифати ва самар-дорлигига жиддий эътибор қаратилмоқда. Бу борада ҳам ви-лоят олий ўқув юртлири профес-сор-ўқитувчиларидан иборат ишчи гуруҳ ташкил этилган. Улар томо-нидан академик лицей ва касб-хунар коллежлари фаолияти ўрга-нилиб, педагог ҳамда ишлаб чи-қариш таълими усталарига ўқув-услубий ёрдам берилмоқда. Шу ўринда мазкур олий таълим муас-сасалари билан ҳамкорликда ви-

лоят академик лицей ва касб-хунар коллежлари учун педагоглар заҳираси яратилганини ҳам таъ-кидлаб ўтсак арийд.

Таълим муассасасида ижодий ҳамда ишчанлик муҳитининг шакл-ланишида раҳбар кадрларнинг ўрни муҳим. Директор қанчалик масъулиятли, фидойи бўлса, му-ассаса ҳар жиҳатдан ривожлана-ди, юксалади. Касб-хунар таъли-ми муассасалари раҳбари лаво-зимига айна шундай кадрларни танлаш, тарбиялаш ва жой-жой-га қўйиш муҳим. Шунинг учун бу ишда адолат мезонларига риоя этилиши ва ошқораликни таъмин-лаш мақсадида бошқармаимизда жамоатчилик комиссияси тузилди. Бугунги кунда директор лавозими-га қўйилаётган раҳбар кадр комис-сия томонидан ҳар жиҳатдан ўрга-нилиб, белгиланган тартибда та-всия этилмоқда. Мисол учун, ўқув йили бошида ўн тўққиз таълим му-ассасасига директорлар ана шун-дай танловда саралаб олинди. Айни чоғда уларнинг раҳбарлик са-лоҳияти ва сийсий билимларини ошириш борисида ўқув амалий се-минарлар ҳам ташкил этилапти.

Шу билан

бир қаторда ҳар ҳафтининг пай-шанба куни ви-лоятда «Акаде-мик лицей, касб-хунар коллежла-ри билан ишлаш кун» тадбирла-ри мунтазам ўтказилмоқда. Таъ-лим муассасаларида очик ўқув машғулоти, оммавий спорт му-سابакалари, фан ҳафталиклари иш беришчи масъул корхона ва таш-килотлар вакиллари билан учра-шувлар, умумий ўрта таълим мак-табларининг 9-синф битирувчилар-ининг касбга қизиқишларини аниқлаш мақсадида сўровномалар, «Касблар фестивали», «Очик эшик-лар кун»и, «Касбим-кељагагим ме-нинг» мавзулариди маънавий-маърифий тадбирлар амалга оши-риб келинмоқда. Уларда кенг жа-моатчилик иштирокида таълим му-ассасаларидаги мажмуҳ камчилик ва муаммоларни бартараф этиш чоралари белгилаб олинмоқда.

Академик лицей ва касб-хунар коллежларида давоматни тўлиқ таъминлаш муҳим масалалардан биридир. Ўқувчи машғулотга уз-лусиз қатнашагани, билим, мала-ка ва кўникмаси ўсиб боради. Вилоятда бу муаммони ҳал қилиш-да уни келтириб чиқарувчи омил-лар чуқур ўрганилди. Энг аввало, ўқувчилар учун транспорт хизмати яхшиланиб, имтиёзлар берилди. Вилоят ҳокимлигининг қарори би-лан туманлар, шаҳар ва унинг ат-рофи ҳамда вилоят шаҳарларини боғловчи йўналишларда йўлқира нархи барча ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари ўқув-чилари учун 3 баробар арзонлаш-тирилди. Узок ҳудудлардан қатнаб қўйиётган ўқувчиларга енгиллик яратиш, дарслардаги иштирокини яхшилаш мақсадида вилоятда 27та янги транспорт қатнови йўналиш-лари очилди. Бу эса ўқувчиларнинг ўқиш ва амалиётга қатнашиш жараёнига ижобий таъсир кўрсат-моқда.

Ўрта-махсус, касб-хунар таъли-мини ривожлантириш, таълим-тар-бия жараёни самарадорлигини ошириш йўлида тўплаган тажри-баларимизни келгуси йилларда янада тақомиллаштириб, юртимиз таянчи саналган келажак авлодини ҳар томонлама етук инсон, мала-кали мутахассис этиб камол то-пиришига муносиб ҳисса қўшиб бо-раверамиз.

Президентимиз раҳбарлигида ишлаб чиқилиб, му-ваффақиятли амалга оширилаётган Кадрлар тайёр-лаш миллий дастури нафақат таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини ислоҳ қилишга йўналтирилган-лиги, балки кенг мағнада ижтимоий аҳамиятга эга бўлганлиги билан ҳам юртдошларимиз ҳаётини ижо-бий томонга ўзгартиришда қучли омили вазифасини ўтамоқда. Унда ШАХС ислохотлар марказига қўйи-либ, инсон манфаатлари, яъни унинг ўз ижтимоий моҳиятини, ўзлигини англаши, мунтазам ривожла-ниб бориши, ишкониятларини тўлиқ ишга солиши ва фаровон ва обод турмуш кечирishi учун барча шарт-шароитларни яратиш устуворлик касб этган. Бугун ушбу миллий дастур мазмун-моҳияти, унинг асосида амалга оширилган ишлар натижаси жамиятнинг ҳар бир жаҳасига кириб борди. Айниқса, коллеж ўқувчи-сининг танлаган соҳаси бўйича малакали кичик му-тахассис сифатида иш билан бандлигини таъминлаш йўлидаги сайё-ҳаракатлар самараси фақат рақам-ларда эмас, кишилар ҳаётини ҳам ўз аксини топмоқ-да. Йигит-қизлар ўз касбия эва, ҳаёт йўлини топа-ётганидан мамун, ота-она эса фанзиди келажак-дан қўнгли тўлмоқда.

Ҳабибулло РАЖАБОВ,
«Ўзнефгазкудуктаъмирлаш» корхонаси
«Кўкдумалок» участкасининг 7-даражали тех-ниги:

— Биз яшайдиган ҳудудда нефть ва газ қудукла-ри қўпчилиги боис болалигимдан нефть ва газ соҳаси-га қизиқиб, Бухоро нефть ва газ саноати касб-хунар коллежида ўқишга кирдим. Ишлаб чиқариш ва диплом олди амалиётини ҳозир ўзим ишлаётган «Ўзнеф-газкудуктаъмирлаш» корхонасида ўтаб, назарий би-лимларимни амалиётда мустақамладим. Устозла-рим менга иш фаолиятим, кейинги ҳаётим учун му-ҳим бўлган жиҳатларни ўргатди. Улар ёрдамида мустақил ва самарали ишлаш кўникмаларини эгал-ладим. Натижада соҳага бўлган қизиқишларим яна-да қучайди. Коллежини битиргач уч томонлама шарт-нома асосида корхонанинг «Шўртан» участкаси-га 3-даражали ёрдамчи вазифасида иш бошлаган бўлсам, бугун «Кўкдумалок» участкасида 7-даража-ли техник вазифасида ишляпман. Оила аъзоларим ҳам, ўзим ҳам ишимдан мамунман, ўйлайманки мен ҳаётда ўз ўрнимни топдим, энг асосийси, ватаним-га нафим тегапти. Шундан бaxтиёрман.

Ҳабибулло РАЖАБОВ,
Ҳабибулло РАЖАБОВнинг отаси:

— Мамлакатимизда жорий этилган касб-хунар таълими тизими ҳақидаги қарашларим илгари бу-гунгидан буткул ўзгача эди. Тўнғич ўғлим Ҳабибул-ло Бухоро нефть ва газ саноати касб-хунар коллежи ўқишга қираётганда эртага қўшини битиргач, қаер-да ишлаши мумкин деган савол қийнаганди. Ҳатто коллежда ўқишга қаршиллик ҳам қилмоқчи эдим. Ундан кўра устага шогирд тушиб, бирор ҳўнар эга-си бўлгани яхшийд, деб ўйлагандим. Ёшлигим собик совет даврида ўтган-да, ўзим СПТУда тузук-рок касб-хунар ўрганмаганим боис ўғлимнинг мен-дай қийналиб юришини хоҳламадим. Бирок энди тушуниб етдимки, касб-хунар коллежларида фар-зандларимизнинг келажакига тамал тоши қўйилиб, иш билан таъминлаш орқали ҳаёти ижобий томонга ўзгартирилмоқда. Ўғлим Ҳабибулло бир касб дои-расида уч-тўрт иқтисослиқни эгаллагани, «Ўзнеф-газкудуктаъмирлаш» корхонасида ишлаб чиқариш амалиётини ўтаб, шу ерга ишга жойлашгани мени қувонтирди. Тез орада лавозими ҳам, ойлик маоши ҳам кўтарилди. Асосийси, ўзи қилаётган ишидан мамун.

Қ.ТУРСУНОВ,
«Трубодетал» унитар корхонаси ходимлар бўлими нозир:

— Касб-хунар коллежлари битирувчиларни ишга жойлаштириш борисида олиб борилаётган ишлар натижасида нафақат кичик мутахассислар банд-лигини таъминлаш масаласи, балки корхоналар-даги кадрлар қўнимсизлиги ва етишмаслиги каби муаммолар ҳам ижобий ҳал этилмоқда. Айниқса, ишлаб чиқариш амалиёти устоз-шогирд тизимида ташкил этилаётгани, бу ёш мутахассисларда эр-тароқ ишга, жамоага ва касбига меҳр уйғотиб, корхонага ижтимоий мослашувини осонлаштирмоқ-да. Натижада битирувчилар коллежини тамомлаб келгач, бемалол иш бошлаб кетаяпти. Корхонада-ги тажрибалар, аънаналар ҳам шу орқали авлод-дан авлодга ўтаётган.

Саҳифани «Ma'rifat» муҳбири Аббор
УМАРКУЛОВ тайёрлади.

Yangiliklarda yurt nafasi

Анджон вилояти Балиқчи туманида "Ёшлар тарбияси — устувор вазифа" деб номланган тадбир бўлиб ўтди.

Таълим муассасаларида фаолият кўрсатаётган "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати етакчилари ҳамда касб-хунар коллежлари битирувчилари иштирок этган тадбирда ёшлар ўртасида хиноятчилик, гийҳвандлик, одам савдоси, ёт гоёлар таъсирига тушиб қолиш каби салбий ҳолатларнинг олдини олиш, уларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказиш, ҳуқуқий билимларини ошириш масалалари муҳокама қилинди.

Тадбир доирасида "Менинг бизнес гоёя" танловининг туман босқичи бўлиб ўтди. Унда тумандаги касб-хунар коллежларининг тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагида бўлган 460 нафар битирувчи ўз бизнес гоёялари билан иштирок этди.

Танлов жараёнида Савдо-саноат палатаси туман бизнес маркази, солиқ, банк соҳалари мутахассислари томонидан ёшларга бизнесни ташкил этиш, тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлаш учун берилётган имтиёзлар, кредитлар олиш бўйича зарур маслаҳат ва маълумотлар берилди.

Бухорода Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати марказий кенгаши ҳамкорлигида олий ўқув юрлари талабалари ўртасида ўтказилаётган "Тафаккур синовлари" республика танловининг вилоят босқичи якунланди.

Мазкур танловни ўтказишдан мақсад ёшларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш, уларни мустақиллик йилларида сиёсий-ҳуқуқий соҳаларда амалга оширилган ислохотлар мазмун-моҳияти билан яқиндан таништириш, мамлакатимизда барча жабҳаларда эришилаётган ютуқлар ҳақидаги дунёқарабини янада бойитиш ҳамда назарий билимларини ҳаётга татбиқ этиш қўниқмаларини шакллантиришдан иборат. Тадбирда вилоятдаги тўрт олий ўқув юрти жамоаси назарий билим, тезкор жавоб, саҳнада тафаккур синови каби шартлар бўйича баҳс юритди.

Танловда иштирокчиларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, қонунлари, мамлакатимиз парламенти томонидан ратификация қилинган халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар, Президентимизнинг фармон, қарор, маъруза ва асарлари, Вазирлар Маҳкамаси қарорлари, истиқлолнинг буюк тарихий аҳамияти, маданий мерос, юртимиз энг яқин тарихининг ёшларда миллий ўзлигини англаш ва юксак маънавиятни шакллантиришдаги ўрни, халқимиз қўлга киритган ютуқ ва марралар ҳақидаги билимлари баҳоланди.

Бухоро давлат университетининг "Истиқлол — 22" жамоаси биринчи ўринни эгаллаб, танловнинг ҳудудий босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

Хонобод шаҳрида "Хонобод таровати" анъанавий ёшлар фестивали ҳамда Фарғона водийси қизикчи ва аскиячилари танлови бўлиб ўтди.

Фестиваль доирасида ташкил этилган кураш, миллий ўйинлар мусобақалари, ошпазлар танлови, дорбозлар гуруҳларининг чиқишлари барчада катта таассурот қолдирди.

— Халқимизнинг тинч-осойишта, фаровон ҳаётини мазмунан янада бойитишда бундай фестивалларнинг аҳамияти катта, — дейди "Пахтабод дорбозлари" халқ бадийи гуруҳи раҳбари Ўктамжон Юсупов. — Мана шундай байрамда юртдошларимизга ҳушнудлик бахш этаётганимиздан беҳад мамнунимиз.

Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғида Ўзбекистон халқ артисти Сойиб Ўжаев хотиралиги бағишлаб ўтказилган аскиячи-қизикчилар кўрик-танлови фестивалга янада кўтаринки руҳ бағишлади. "Ёшлар маркази"да ўтказилган "Қувноқлар ва зукколар" танловида вилоятдаги олий ўқув юрлари иқтидорли талабаларидан иборат жамоалар куч синашди.

Фестиваль таниқли санъаткорлар, эстрада хонандалари, бадий жамоаларнинг катта концерт дастури билан якунланди.

Нукусда ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари ўқувчилари ўртасида анъанавий тарзда ўтказиб келинаётган "Сиз қонунни биласизми?" кўрик-танловининг Қорақалпоғистон Республикаси босқичи якунланди.

"Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Қорақалпоғистон Республикаси кенгаши, Қорақалпоғистон Республикаси Адлия, Ички ишлар вазирликлари, Ўрта-махсус касб-хунар таълими бошқармаси билан ҳамкорликда ўтказилган мазкур танловда шаҳар, туман ҳамда минтақавий босқичларда ғолиб бўлган тўрт жамоа иштирок этди.

Танловда иштирокчиларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Оила ва Меҳнат кодексларининг ёшларга оид бандлари ҳамда Олий Мажлис ва маҳаллий кенгашларга сайловлар, сайловчиларнинг ҳуқуқлари, виждон эркинлиги, аҳолини иш билан таъминлашга оид қонунлар, ҳукумат қарорлари бўйича ҳуқуқий билим даражаси савол-жавоблар орқали аниқланди. Ўқувчилар томонидан намойиш этилган тергов ва суд жараёнларига оид саҳна кўринишлари асосида уларнинг ўз ҳуқуқий билимларини амалда қўллаш қўниқлиги синовдан ўтказилди.

Танловда Нукус ижтимоий-иқтисодиёт касб-хунар коллежининг "Адолат қалқони" жамоаси ғолибликни қўлга киритиб, мамлакат босқичига йўлланма олди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимизнинг материаллари асосида тайёрланди.

Ўқитувчилар учун маҳорат мактаби

Қибрай туманидаги 14-умумтаълим мактабда Тошкент вилояти халқ таълими бошқармаси ва Республика таълим маркази ҳамкорлигида «Мактаб ўқувчиларига таъсирий санъат ва чизмачилик фанларини ўргатишда ижодкорлик маҳоратини ошириш усуллари» мавзусида ўқув-семинар бўлиб ўтди. Семинарга вилоятдаги туман ва шаҳарлардан уч нафардан таъсирий санъат ва чизмачилик фанлари ўқитувчилари таклиф этилиб, уларга тажрибали устозлар томонидан маҳорат дарслари ўтиб берилди.

O'quv-seminar

Педагоглар дарсларда ўқувчиларнинг тасвирлаш техникаси ва ижодкорлик маҳоратини ошириш, АКТдан фойдаланиб ман-

зара жанрини яратиш, чизма қуриш техникаси ва ижодкорлик маҳоратини ошириш, компьютер графикадан фойдаланиш мавзуларида ўзаро тажриба алмашиб, замонавий педагогик технологиялар ҳамда чизишнинг осон усуллари ўрганишди.

— Айни пайтда вилоятда ҳар бир фан йўналиши бўйича маҳорат мактабларини ташкил этиш режалаштириляпти, — дейди Тошкент вилояти халқ таълими бошқармаси методика маркази методисти Азиза Саноқуллова. — Бундай ўқув-семинар шаклида олиб борилаётган маҳорат дарсларида ёш ўқитувчиларга касб сирларини ўргата оладиган малакали педагоглар тайёрлаб бориш имконини беради.

Ҳамза АБДУЛЛАЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

Энг билимдон ўқувчи

Мирзо Улугбек туманидаги 142-мактабда "Обод юртининг иқтидорли болалари" шиори остида "Йилнинг энг яхши билимдон ўқувчиси" кўрик-танлови бўлиб ўтди.

Tanlov

Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси ташаббуси билан ўтказилган танловда 128 нафар бошланғич синф ўқувчилари иштирок этиб, она тили, ўқиш, математика, чиройли ёзув ҳамда таъсирий санъат фанлари бўйича беллашди.

— Ушбу кўрик-танлов иқтидорли ва қобилиятли ўқувчиларни аниқлаш, фанларни ўзлаштиришга қизиқишини янада ошириш, фикрлаш қобилиятини юксалтириш мақсадида ташкил этилди, —

дейди бошланғич таълим методисти Дилфуза Тошмуҳамедова. — Танловнинг мазмунли ўтиши учун бошланғич таълим йўналишининг тажрибали мутахассислари жалб этилди ва ўқувчилар билими ҳолис баҳоланди.

Танлов якунида иқтидорли ва билимдон ўқувчилар аниқланиб, факрий ёрлик ва эсдалик совғалари билан тақдирланди.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Ўқишга қизиқишни оширмақда

Анджон давлат тиббиёт институти қошидаги академик лицейда вилоят халқ таълими, ўрта махсус, касб-хунар таълими бошқармалари билан ҳамкорликда «Очик эшиклар кўни» ўтказилди.

Тадбирда вилоятдаги барча умумтаълим мактабларининг битирувчилари ҳамда уларнинг ота-оналари иштирок этди.

— «Очик эшиклар кўни» менда жуда катта қизиқиш уйғотди, — дейди Анджон шаҳридаги 40-умумтаълим мактабининг 9-синф ўқувчиси Фотиما Аҳмадохунова. — Лицей

ўқитувчи ва ўқувчилари иштирокидаги турли йўналишлар бўйича тайёрланган кўргазмалар, электрон дарсликлар ва улардан самарали фойдаланиш борасидаги кўрсатмалар, билдирилган фикр-мулоҳазалар академик лицейда ўқиш истагини янада оширди.

Тадбир доирасида иштирокчилар таълим муассасасидаги шарт-шароит ва имкониятлар билан танишиш асосида ўзларини қизиқтирган барча саволларга жавоб олдилар.

О.СИДДИҚОВ

Мурғак қалб истаклари

«Камалак жилоси» расмлар кўрик-танловида акс этди

Хар йили мунтазам равишда Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари ўртасида ўтказиб келинаётган «Камалак жилоси» Республика расмлар кўрик-танлови бу гал ҳам Ўзбекистон Бадий академиясида бўлиб ўтди.

Халқ таълими вазирлиги, «Sen yolg'iz emassan» жамоатчилик болалар жамғармаси, «Соғлом авлод учун» халқаро хайрия жамғармаси ҳамкорлигида ўтказилган ушбу кўрик-танловнинг якуний босқичига 1500 тарбияланувчи ишлари орасидан, вилоят босқичларида ғолиб деб топилган 100 дан ортиқ акварел расмлар ва 80 дан ортиқ амалий санъат асарлари тақдим этилди.

Расмлар, ижодий ишлар, қўл меҳнати махсулларини томоша қилар экансиз, болажонларнинг мурғак ва бегубор қалбини, ўй-истакларини кўргандек бўласиз. Ҳаваскор рассомларнинг чизган расмларида кўпроқ халқимизга хос баргикенглик, толерантлик, меҳр-оқибатлилик хислатлари содда кўринишларда акс этганининг гувоҳи бўлди. Экология, табиат муҳофазаси ва унга

бефарқ бўлмаслик хисси Қорақалпоғистон Республикасидаги 1-Меҳрибонлик уйи тарбияланувчиси 12 ёшли Атабек Алабековнинг «Экология» асарида чиройли ифодаланган.

Кўргазма давомида барча иштирокчилар ўртасида алоҳида, тезкор расмлар кўрик-танлови ҳам ташкил этилиб, ҳайъат аъзолари томонидан баҳоланди.

Танлов натижаларига кўра, таъсирий санъат йўналишида 4—10 ёшлилар ўртасида Жиззах вилоятидаги 29-Меҳрибонлик уйи тарбияланувчиси

Достон Бердиевнинг «Олам узра саёҳат» асари I ўринга лойиқ деб топилди. 11—16 ёшлилар ўртасида биринчилик сирдарёлик Рамазон Исроиловга «Қизалоқ» асари учун берилди. Амалий санъат йўналиши бўйича 4—10 ёшлилар ўртасида навоийлик Меҳрангиз Қаландарова ғолиб деб топилди. 11—16 ёшлилар ўртасида эса «Сигир соғатланган аёл» асари учун Анджон Болалар шаҳарчасидан Ихтиёр Комилжонов, Илдар Раҳмоновлар биринчиликни қўлга киритдилар.

Соҳиба СОТИМБОЙ қизи
Б.РИЗОҚУЛОВ олган сурат.

Барча макон ва замонларда уй-жойли бўлиш бирламчи эҳтиёж саналган. Зотан, бу кўплаб ижтимоий-иқтисодий масалаларнинг ечим топишига имкон беради. Айниқса, болажон халқимиз учун бу янада аҳамиятлидир. Уй-жой ҳуқуқи ва иқтисод нуктаи назаридан — мулк, оддий тил билан айтганда, бойликдир. Утган асрда мулкни эгаллаш, фойдаланиш ва тасарруф этишига давлат ва жамиятда ҳукмрон мафкура таъсирида ёндашилди. Кўп ҳолларда мулккий плюрализм таъкибда бўлди.

Собиқ иттифоқ даврида мавжуд моддий неъматларнинг 90 фоизидан кўпрогининг давлат қўлида тўпланган қилиши иқтисодий муносабатларни турғунлаштирди. Шунингдек, бу давлат мулкига нисбатан ҳужасизликка, унинг талон-торож қилинишига, кўпайтириш ўрнига ўзлаштирилишига олиб келди. Мулкка нисбатан қатъий белгиланган "меники", "ўзганики" тушунчаларининг йўқотилиши ва "бизники", "хамманики, демак, меники эмас" деган қарашларнинг юзасига келиши иқтисодий муносабатларнинг тубдан из-

чи секретари лавозимиде фаолиятини бошлаган ilk кунларданок (1989 йил 24 июнь) ЎзССР Министрлар Советининг Фарғона водийси областларини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришни жадаллаштириш масалаларига бағишланган Кенгашида сўзлаган нутқиде "Биз бундан буён эскича яшолмаймиз ва бундай яшашга замоннинг ўзи йўл қўймайди", дея мавжуд муаммоларнинг илдизи — Фарғона водийсиде яшайётган аҳолининг огир ижтимоий-иқтисодий аҳоли билан боғлиқлигини ва улар фақат янги иш ўринларини яратиш билангина ҳал этилишини таъкидлади.

Орадан эллик икки кун ўтиб, адолатли ечим қарор топди: 1989 йил 15 августда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг "Колхозчилар, совхозларнинг ишчилари, граждандарнинг шахсий ёрдамчи ҳўжаликлари ва якка тартибда уй-жой қурилишини янада ривожланти-

2013-yil — Obod turmush yili

лар қуриш дастури 16-17 апрель кунлари пойтахтимизда бўлиб ўтган "Замонавий уй-жой қурилиши — қишлоқ жойларини комплекс ривожлантириш ва қиёфасини ўзгартириш ҳамда аҳоли ҳаётининг сифатини яхшилаш омили" мавзусидеги халқаро конференцияда бот-бот айтилганидек, буюк гоё ва эзгу ташаббус бўлди. тараққиётнинг устувор йўналиши, миллий иқтисодийни қайта тиклашнинг ҳал қилувчи воситаси бўлиб қолди. Мамлакатимизда давлат бюджетининг асосий қисми ижтимоий тармоқ соҳаларига йўналтирилаётгани ҳам эътиборлидир. Буни чет эллик эксперт ва меҳмонлар ҳам алоҳида эътироф этишмоқда: "Қишлоқ жойларини комплекс ривожлантириш ташаббуси, бу — Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотлар дастурининг муҳим, ҳал қилувчи қисмидир ва моҳиятига қўра, иқтисодий ислохотларнинг "ўзбек модели" самардорлиги ва изчиллигининг амалда-

МАКТАБЛАР ОБОДЛИГИ ЙЎЛИДА

Мультимедиа умумтаълим дастурларини ривожлантириш марказида "Таълим муассасаларида ободонлаштириш ва кўламазорлаштириш масалалари" мавзусида видеоконференция бўлиб ўтди.

Конференцияда Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, Тошкент шаҳар ва вилоятлар халқ таълими бошқармалари бошлиқлари, уларнинг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарлари, ободонлаштириш ва кўламазорлаш-

Videokonferensiya

тириш ишлари бўйича масъул ходимлар ҳамда вилоят, туман (шаҳар) "Баркамол авлод" болалар марказлари директорлари, туман ХТМФМТТЭ бўлимлари вакилларининг веб-камера орқали мулоқоти уюштирилди.

Тадбирда сўзга чиққан Халқ таълими вазирлиги ўринбосари Абдугани Холбеков таълим муассасаларида олиб борилаётган ободонлаштириш ишлари, шунингдек, ўқувчиларнинг кийиниш маданияти хусусида тўхталар экан, бу борада Андижон, Навоий, Фарғона вилоятларида амалга оширилаётган ишлар намуналарини вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи Дилмурод Раҳматуллаев эришилган ютуқларни слайдлар орқали иштирокчиларга намойиш этиб, мавжуд камчиликлар борасида ўз тақлиф-мулоҳазаларини билдирди.

Анжуманда "Баркамол авлод" болалар марказлари ва бошқа мактабдан ташқари таълим муассасаларида ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказишдек долзарб масалага алоҳида тўхталиб ўтилди. Халқ таълими вазирлигининг маънавий-ахлоқий тарбия бошқармаси бошлиғи Ҳикматилла Даминаев бу борада амалга оширилаётган ишлар ҳақида сўзлаб, республика миқёсида мактабдан ташқари таълим муассасаларидаги мавжуд 4162та тўғарака юз мингдан ортқ ўқувчи жалб этилганини маълум қилди. Видеомулоқотда ёшларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказиш масалалари барча вилоятларда ҳам кўнгилдагидек эмаслиги таъкидланиб, бу борада муаммолар мавжуд бўлган ҳудудлардаги масъуллар билан уларни бартараф этишга қаратилган таъсирли чора-тадбирлар белгиланган ва амалга ошириш хусусида фикр алмашилди. Бу борада тўпланган тажрибаларни омаллаштириш зарурлигига урғу берилди. Хусусан, Навоий вилоятда ўтказилган "Истиқлол гўнчалари" фестивалида ёшларнинг 7200дан ортқ ижод намуналари намойиш этилгани вилоятда тўғарақлар фаолияти намунали йўлга қўйилганини тасдиқлайди.

Видеоконференцияда барча вилоят бошқармаларида умумтаълим муассасаларини кўламазорлаштириш ва ободонлаштириш юзасидан энг зарурий тавсиялар ўрганиб чиқилди.

Моҳичехра ЛАТИПОВА,
"Ma'rifat" мухбири

ЗАМОНАВИЙ УЙ-ЖОЙЛАР

мамлакатимиз аҳолиси ҳаёти сифатини яхшилашга хизмат қилмоқда

дан чиқишга сабаб бўлдики, натижада кишилар мулкдан сунъий равишда "бегоналашди". Бу аччиқ тажриба — мулкни ҳаддан ташқари марказлаштириш ва жамиятнинг барча муаммоларини давлат зиммасига юклаш охири-оқибат иқтисодий таназзулга етаклади.

Уша давр манзараларини тўла тасаввур этиб, жамиятнинг қай даражада муаммолар ботқоқига ботиб қолганини чуқур тушуниб етиш ва буни ҳар бир давримиз мазмунига сингдириб, ёш авлодга ўргатиш, кечаги ва бүгунги кун қиёсидан тегишли хулосалар чиқариш ниятдадир муҳим. Ўрта-бошимизнинг "Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида" асарини ўқиб эканмиз, бу эҳтиёжни янада чуқурроқ ҳис этишимиз. Китоб билан танишиб, юртимизда ҳаётни талаблардан келиб чиққан ҳолда ўтган асрнинг 80-йиллари охириларидеки мулккий ислохотлар бошланганига амин бўламиз. Ислон Каримов Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бирин-

риш тўғрисидаги қўша қарори қабул қилинди. Унга қўра, фуқароларга шароитдан келиб чиқиб, 0,25 гектаргача томорқа участкаси ажратилди. Шундай қилиб, кишиларда мулкка (яъни, томорқа участкаси мисолида) нисбатан янгича эгаллик ҳисси пайдо бўлди. Ўшандан буён салкам чорак аср ўтди. Уша ҳовлиларда қанча тўйлар бўлди. Ҳовли тўйлари суннат тўйларига уланди, келинлар туширилди, қизлар узатилди. Ўтган йиллар мобайнида мамлакатимиз аҳолиси қарийб 10 миллионга қўпайди. Айни пайтда юртимизнинг қишлоқ жойларида ҳар йили 150 мингдан ортқ янги оилалар пайдо бўлмоқда. Бу эса Президентимиз таъкидлаганидек, "ҳозирги кунда қишлоқ жойларида якка тартибда уй-жой қуриш бўйича узоқ йиллар мобайнида шаклланиган ёндашулар, усул ва амалиётни қайта қўриб чиқиш вақти келгани, буни ҳаётнинг ўзи илгари сураётгани"ни кўрсатади. Қишлоқ жойларида намунавий лойиҳалар асосида якка тартибда уй-жой-

ги яна бир тасдиғидир... Бу, ўз навбатида, Ўзбекистоннинг мувозанатли иқтисодий тараққиёт йўлини танлаганидан далолатдир" (Аҳмад Муҳаммад Али, Ислон тараққиёт банки президенти). "Ўзбекистон иқтисодиётини оқилона бoshqarish ва макроиқтисодий асосни мустаҳкамлаш орқали барча мамлакатларга хос муаммоларни муваффақиятли ҳал этган ҳолда тараққиёт йўлидан изчил қадамлар билан бормоқда... Бундай замонавий шароит қишлоқларда оилавий ҳаётнинг янги мезонларини белгилаш имконини беради" (Шиао Жао, Осиё тараққиёт банки вице-президенти). Анжуман доирасида айтилган бу гаплар ҳар бир Ўзбекистонликда шукроналик, бунёдкорлик, ангилликка интилиб яшаш туйғуларини янада зўрдиради, қалбини фахр ва ифтихорга тўлдирди.

Анжуманда бир ҳафта мукаддам Фарғона вилоятининг Фуқат туманида яшовчи оғайинини йўқлаб боргандим. У ўтган йили намунавий уй-жойлардан олган экан. Қўлоқларим эшитди, қўзларим кўрди: улар жуда ҳурсанд, кайфиятлари аъло, ишларида унум ва самара бор. Уй-жой шинам, барча шароит етарли-да. Йўллар раво, богча, мактаб, дўконлар ҳам бир қадам... Дўстим билан бирга Олтиарикдан янги ҳовли-жойга "Ризамат" нави тоқ қўнатларидан олиб келдик. Дарҳақиқат, бундай қўркам жойларга бог-роғлар ярашади. Зеро, ҳар бир хонадоннинг ободлиги юртимизнинг тароватига тароват, ҳуснига ҳусн қўшади.

Миродил БАРАТОВ,
юридик фанлар доктори

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди

ГРАНТ ОЛИШ УЧУН ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Танлов мавзуси "Қишлоқ ҳудудларини ижтимоий иқтисодий ривожлантириш дастурларини амалга оширишда, қишлоқ аҳолиси фаровонлигини янада юксалтиришда нодавлат нотижорат ташкилотларининг кенг иштирокини таъминлаш".

— Танловда Ўзбекистон Республикасининг нодавлат нотижорат ташкилотлари, оммавий ахборот воситалари ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг қўлидаги йўналишлардаги лойиҳалари қўриб чиқиш учун қабул қилинади;

— ижтимоий-маиший хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасида оилавий бизнесни, хусусий тадбиркорликни, уй меҳнатини ташкил этиш ва ривожлантириш;

— кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини жадал ривожлантириш асосида аҳолига янги иш ўринларини яратиш ва ишга жойлаштириш;

— минн технологиялар ишлатиладиган қайта ишлаш корхоналарини ташкил этиш мақсадида ҳудудларнинг имкониятларини ўрганиб чиқишга қўмаклашиш, асослан-тирилган тақлиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш ва уларни амалиётда қўллаш;

— ижтимоий ва бозор инфратузилмасини янада ривожлантириш, аҳоли турар-жойларининг ободонлаштириш борасидаги ишларнинг қўламини янада кенгайтириш.

Танловда қатнашиш учун қўлидаги ҳужжатлар тақдим этилиши лозим:

1. Жамоат фонди номига грант лойиҳаси тақдим этилаётганига ҳақидаги кузатув хати;

2. Жамоат фондининг www.fundngo.uz сайтида жойлаштирилган шаклда тўлдирилган грант олиш учун лойиҳаси ва унинг электрон варианты funduz@parliament.gov.uz; fundngo@parliament.gov.uz электрон манзилга жўнатилади;

3. Ташкилотнинг давлат рўйхатидан ўтганига ҳақидаги гувоҳнома нусхаси;

4. Низом нусхаси (ташкилот муҳри билан тасдиқланган ўзгариш ва қўшимчалар билан). Бундан ташқари, тақдим этилаётган ҳужжатларга манфатдор давлат ва жамоат ташкилотларининг тавсияномаси ва мазкур лойиҳанинг қўллаб-қувватлаш хати илова қилиниши мумкин.

Битта лойиҳа учун ажратиладиган грант миқдори — 15 млн. сўмгача. ННТларнинг ўз маблағларини жалб этилиши ва ижтимоий шериклик қўллаб-қувватланади.

Танловда давлат рўйхатидан ўтган нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари иштирок этиши мумкин.

Ҳужжатлар оммавий ахборот воситаларида эълон қилинган кундан бошлаб 2013 йил 1 июнь соат 18:00 га қадар қабул қилинади.

Танлов бўйича ҳужжатлар муҳрланган конвертда (А4 формат): «100035, Тошкент ша.и.и. Бунёдкор шоҳ кўчаси, 1-уй» манзилда жойлашган Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди номига юборилиши шарт.

Танловда иштирок этиш шартлари ва танлов ҳужжатларининг намуналари билан Жамоат фондининг www.fundngo.uz расмий сайтида танишиш мумкин.

Маълумот учун тел: 239-26-76, 239-26-64.

ИККИ ЎҚУВЧИ — ИККИ ТАҚДИР

Эртанги бахту иқболимиз, қалбимиз хотиржамлиги ва қарилликдаги фаровон ҳаётимиз ўғил-қизларимиз камалига боғлиқ. Миллион-миллион пул жамғариб, қўша-қўша уй қуриб, сандиқларимизни тўлдириб бунга эриша оламимиз. Фақат фарзандларимизни тўғри тарбиялаб, хунарни ва касб-корли қилибгина, бахту саодатда яшашимиз мумкин.

Бошланғич синфларга дарс бераётганимга ўттиз йилдан ошди. Утган йиллар мобайнида юзлаб болаларнинг хат-саводини чиқарганимдан ўзим ҳам ғурурланиб кетаман. Жажжи болаларга қалам тутказиб, харф танитишнинг ўзига яраша захмати ва роҳати бўлади. Уларга билим берибгина қолмай, ҳаёт сабоқларини ўргатиш, улғайгани сари дуч келадиган турли ҳодиса ва воқеаларга тўғри муносабатда бўлишни тушунтириш ҳам биз муаллимларнинг вазифамиздир.

Синфимда бир-биридан безори ва шўх икки бола бор эди. Қанчалик меҳримни, билиминини сарфламайин, улар нуқул ўзлаштиришдан орқада қолар, ўқийши исташмасди. Уларнинг ота-оналари билан суҳбатлашдим, ўқишга қизиқтириш усулларини кўлладим... Охири амин бўлдимки, агар болалар бирор хунарни ўрганишга жалб этилса, келажакда шу хунари ортидан рўзгорини тебратиши мумкин. Чунки уларнинг физиологик ва руҳий-ижтимоий ҳолати билимларни чуқур эгаллашга мойил

эмаслиги яққол кўриниб турарди. Мен ўқувчиларнинг ота-оналарига қўшни туманда хунар ўргатадиган мактаб борлигини, агар фарзандлари ўша жойда ўқиса, мақсадга мувофиқ бўлишини ётиғи билан тушунтирдим. Бир ўқувчининг ота-онаси гапларимни тўғри тушуниб, боласини ўша мактабга ўтказишга рози бўлди. Иккинчи боланинг онаси эса дод-вой кўтариб,

Kasbga yo'naltirish

«Сен менинг ўғлимни одам бўлмайди, деяпсан. Мен уни ҳали катта институтларда ўқитмоқчиман. Агар сен унга билим беришни истамасанг, бошқа синфга ўтказаман. Менинг ўғлим ҳаммадан ақлли, ҳаммадан одобли», деб, мактаб директориға, мутасадди идораларга шикоят қилиб бор-

ди. Йиллар ўтди. Ўша бола юқори синфларда ҳам яхши ўқимади, бирорта касб-корнинг этагини ҳам тутмади. Ҳозир ўттизга кирган собиқ ўқувчим уч марта қамалиб чиқди, икки марта уйланди, ҳали-ҳануз бир ишнинг бошини тутмай, онасининг пенсия пулига яшапти. Харгал уни кўрганимда жуда катта хатоимни ич-ичимдан ҳис қиламан, эзиламан...

Хунар мактабиди ўқиган ўқувчим эса ҳозир қўли гул хунарманд. Оилали, фарзандларини ҳалол меҳнати билан едириб-ичирапти. Бир куни уйимга келди: «Яхшиям ўшанда, ота-онамга тўғри маслаҳат берганингиз. Кичкиналимга даёқ курсича, хонтахтача ясашга қизиқардим. Ота-онам эса мени институтда ўқитишни хоҳлаган. Сизнинг гапингиздан кейин улар ҳам мендан олим чиқмаслигини

билишди. Мана, ҳозир хар дуоларида сизни эслашади». Қизимни узатаётганимни эшитиб, ўша ўқувчим чет элникидан кам бўлмаган мебель совға қилди. «Пулини олинг», десам, унамади. «Бунақа мебелларнинг ўнта-сини ясаб берсам ҳам, олдингиздаги қарзимни узолмайман» деди. Ана шунда кўзларимга ёш келди...

Саксонинчи йилларнинг адоғида бўлган бу воқеани батафсил баён қилганимнинг сабаби шуки, ҳозирги кунда ҳукуматимиз гамхўрлиги туфайли болаларни иқтидори ва иштиёқига қараб касб-хунарга йўналтиришга алоҳида эътибор қилинмоқда. Айниқса, ўн икки йиллик таълимнинг жорий этилиши, касб-хунар коллежларида ўқувчилар бир эмас, бир нечта хунарни эгаллаётганидан ота-оналар мамнун.

Шарофатхон РАҲМОНОВА,
Учкўприк туманидаги
1-ихтисослаштирилган
давлат умумтаълим мактаб-интернати ўқитувчиси

ЎРГАНИБ ЎРГАТИШ ФАОЛИЯТИМИЗ АСОСИ

Марғилон шаҳар халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими томонидан 15-умумтаълим мактабиди «Ўрган-ўргат тавсияси — фаолиятимиз мезони» мавзусида амалий семинар ташкил этилди.

Семинарда халқ таълими тизимида олиб борилаётган кенг кўламли ислохотлар натижасида таълим жараёнини мазмунан бойитиш, ўқувчи-ёшларга пухта билим бе-

риш, улар онгига миллий қадриятлар, эзгу анъаналаримизни сингдириш мақсадида «Ўрган-ўргат», «Дарс-муқаддас», «Устоз-шогирд» каби тавсиялар ишлаб чиқилиб, амалиётга муваффақиятли татбиқ этилаётгани хусусида фикр юритилди.

Тадбирда иштирок этган шаҳардаги 32та мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосарлари, халқ таълими муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил

этиш бўлими ходимлари таълим муассасаларида тавсиялар асосида олиб борилаётган ишларни муҳокама қилиб, тажрибалари билан ўртоқлашдилар.

— «Ўрган-ўргат» тавсиясининг самарали татбиқ этилишида фан методбирлашмаларининг аҳамияти катта, дейди 15-мактаб директорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари Назира Собирова. — Ушбу талбир доирасида мактабимиз фан методбирлашмалари энг

яхши дарс ишланмалари, тадбир сценарийлари, методик тавсиялардан иборат ижодий ишлар тақдимотини ўтказди. Кимё, математика, инглиз тили методбирлашмаларининг замонавий педагогик технологиялар асосида амалга оширган ишларни иштирокчилар томонидан юқори баҳоланди.

Гулрух КАМОЛОВА,
Марғилон шаҳридаги
15-мактабнинг
она тили ва адабиёт
фани ўқитувчиси

Qaror va ijro

ва санъат сирларини ўрганмоқда. Уларга фортепьяно, рубоб, доира, эстрада, тасвирий санъат, хореография, амалий санъат, театр санъати йўналишлари бўйича малакали ўқитувчилар таълим бермоқда.

Мактаб директори Гулшода Ҳасимованинг айтишича, тумандаги ҳеч бир йирик маданий тадбир ушбу мактаб ўқувчиларининг чиқишичиз ўтмайди. Давлат ва Ғайрат Шодмоновлар, Камола Холмурзаева, Феруза Мухаммадиева, Фарангиз Тиловова, Умид

Ўқувчиларни фанга қизиқтиришда илгор педагогик технологиялар, ахборот-коммуникация воситалари асосида дарсни ноанъанавий тарзда ташкил этиш аҳамиятга эга. Ўз тажрибамда ўқувчиларга бироз мураккаб ва зерикарли туюлган «Фейлнинг вазифадор шакллари» мавзусини тушунтиришда турли интерфаол усуллардан фойдаландим. Бу билан ўқувчиларни қизиқтириш осонлашди.

«Шаклни эсланг» уйинида дастлаб уч гуруҳга бўлинди. Доскага гуруҳлардан биттадан вакил чиқади. Ўқитувчи уларга аввалдан тайёрлаб қўйилган учта геометрик шаклни кўрсатади. Шакл ортида феълнинг вазифадорлари (ҳаракат номи, сифатдош, равишдош) яширинган. Агар ўқитувчи учбуручани кўрсатса, ўқувчи ҳаракат номига мисол келтиради. Масалан, ёзмок,

ЎҚИТУВЧИНИНГ ИЖОДКОРЛИГИ

**дарсни қизиқарли ва
тушунарли қилади**

ўқув, олиш каби. Ўқитувчи тўртбурчак шаклини кўрсатса, сифатдошлардан айтиди: ишлаган, ўсадиган... Доира шаклига мос тарзда равишдошдан тинган, кўргани каби мисол айтади.

Шакллар ўқувчиларга тез-тез кўрсатилади. Ёдлаб олишига йўл қўймаслик учун шакл ортидаги сўзлар ўрнини алмаштириб туриш керак. Қолаверса, бир хиллик йигит-қизларни зериктириб қўяди. Шартга қўра, тутилиб қолган ўқувчи уйини тўхтаатади. Қолганлар беллашуви яна давом эттиради. Яқунда барча ўқувчи баҳоланади. Бу уйин ҳозиржавоблик, зукколик каби ҳислатларни шакллантириб, хотирани мустаҳкамлайди.

Мавзунини адабиёт фани билан боғлаган ҳолда ҳам ўтиш мумкин. Мисол учун, равишдошларнинг маъно турларини «Ўқинг, ўқинг, топинг» усулида тушунтиришда Алишер Навоий ғазалларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бунда ҳам синф уч гуруҳга бўлинди. Ўқитувчи доскага Алишер Навоий ғазалидан байт ёзади.

Оразин ёпқач, кўзумдан сочилур хар лаҳза ёш,
Уйлаким, пайдо бўлур юлдуз, нихон бўлғоч кувеш.
Ўқувчилар бу ғазалдаги —гач,—кач,—қач равишдошларини аниқлайдилар. Сўнгра таркибида равишдош турлари қатнашган ғазаллардан ёзилади.

1-гуруҳ ўқувчисига:
Кеча келгүмдур дебон ул сарви
гулрў келмади,
Кўзларимга кеча тонг отқунча уйку келмади.
2-гуруҳ ўқувчисига:
Кўргали хусунинг зору мубтола бўлдум санга,
Не бағилиғ кун эдиким, ошно бўлдум санга?!

Бундай усуллар дарсга ўзига хослик бағишлаш билан бирга, ўқувчилар зеҳнини оширишга хизмат қилади. Қолаверса, болаларда фанга қизиқиш ортиб, қийин мавзуларни ўзлаштириш осон кечади.

Нигора ХАЛИЛОВА,
Шахрихон академик лицейининг
она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

САНЪАТГА ОШНО БОЛАЛАР

Давлатимиз раҳбарининг 2008 йил 8 июлда қабул қилинган «Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича 2009-2014 йилларга мўлжалланган Давлат дастури тўғрисида»ги қарорига мувофиқ Қашқадарё вилоятида мусиқа ва санъат

мактаблари фаолиятини янада такомиллаштириш, соҳа педагогик кадрларини тайёрлаш ишлари замон талаблари даражасида йўлга қўйиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилаётган. Муборак туманидаги 2012 йили ишга туширилган 11-болалар мусиқа ва санъат мактабиди 150 нафардан ортиқ ўқувчи мусиқа

Шаропов каби ёш иқтидор эгалари турли танловларда совринли ўринларни эгалламоқда.

Суратда: Муборак туманидаги 11-болалар мусиқа ва санъат мактаби ўқитувчиси Гўзал Ражабова ўқувчиси Мадина Эргашева билан машғулота.

Жамшид НОРҚОБИЛОВ (ЎЗА)
олган сурат.

«Истеъдод инсонга ўзини эмас, ўзгаларни бахтиёр этмоқ учун берилади», деган эди Абдурахмон Жомий. Ажойиб шеър ўқиб ёки буюк рассомнинг асарини томоша қилиб, кимларнингдир янаша иштиёқи ортиши, хурсанд бўлиши табиий. Ҳеч ўйлаб кўрганмисиз, ҳамма бирдек эҳтиёж сезадиган тикувчилик касби эгалари ҳар кун қанча инсонга шодлик улаштириши мумкин?

Юнусовод дизайни касб-ҳунар коллежи устaxonасида иш жараёни қизғин. «Бичилган кўйлак қандай кетма-кетликда тикилади?» саволига ўқувчилар зўр бериб жавоб қидирибди. Тикувчилик билан рассомликка ўқув бор ўқувчилар вазифани беш дақиқада бажаришди. Сўнг қоида бўйича кўйлакни қандай тикиш кераклиги ҳақида устоз маслаҳатига қулоқ тутишди.

— Даставвал елка ва ёқа қисми тикилади, сўнг енг ва этак қисми унга қўйилади, — дея оддий қилиб тушунтиради касбий таълим устаси Саодат Ашурова. — Бу оддий болалар кўйлагини тикиш қоидалари. Аёллар кўйлагини тикиш мураккаброқ, айниқса, безатиш ишлари ўзига хос маҳорат талаб этади. Биз биринчи, иккинчи курс ўқувчиларига ҳок намуналарини, бичиш-тикишни ўргатамиз. Учинчи курсда ўзлари мустақил ишлашади.

Хона беағи эътиборини тортиди. Болалар ва катталар кийимидан тортиб, кичик пардалар, қуёқ кўрпачалар, миллий кўйрақчоқлар, чойнак ёпқич, қозон тутқич каби уй-рўзгор буюмлари кўрган кўзни қувонтиради. Айниқса, кашта билан тикилган шарф, дўппи, сумка ва ёстиқлар ёшларнинг миллий-лигмизига бефарқ эмаслигини кўрсатиб турибди.

раларини кашф қилиб бораверасан. Хунар тагида хунар яширин, деб шунга айтадилар-да.

Ўз навбатида биз ҳам устанинг бу хунарини севиши, жон қуйдириб ўқувчиларга ўргатишидан мақсадни билишга қизиқдик.

«КИМ БЎЛСАМ ЭКАН?»

— Кичкиналимимда ёз бошланди дегунча, бувим иккимиз уй олдида супага чиқиб олардик. Бувим ўтган-кетганларни кузатишни яхши кўрар, қўшни кампир билан ўтмиш, бугунги кун ҳақида узоқ гаплашишарди. Уларнинг ёшлар ҳақидаги айрим сўзларини эсламан, — дея сўзида давом этади Саодат опа. — Кўчада калта кўйлак кийган кизлар учраб қолса «Ха беҳаёллар, кийиб юрган кийимингга қара» дея қоишга ўтарди. Бувимнинг бу сўзлари таъсиридан «Катта бўлсам тикувчи

Kollej ustaxonasida

кимдир бу хунар эркакларга ярашмайди дейиши мумкин. Лекин уларнинг мақсадлари билан ўртоқлашгандан кейин фикрингиз дарҳол ўзгаради.

— Тикувчилик касбини бежиз танламим, — дейди биринчи курс ўқувчиси Саидқўли Саидмуҳторов. — Бу юртимиз қизлари, аёлларининг кийими, умуман, миллий либосига бошқа юрт вакиллариининг ҳавас билан қарашини хоҳлаганимдан. Шу боис замонавий-либоса миллийлигимизни уйғунлаштирган ҳолда либослар яратмоқчиман. Иккинчидан, тўйларимизда кийиладиган келин кўйлаклари буткул европача, уларга миллий матолардан қўшиб, ўзбекона тўй кўйлагини яратиш мақсади бор. Ўзбек аёли ибосию ҳаёси билан бошқалардан ажралиб туриши керак.

— Миллийлиги, ўзигини сақлаган халқнинг келажаги буюк бўлади, — дейди коллеж ўқитувчиси Нодира Эрматов. — Азалли анъана, қадрият ва урф-одатларимиз ёшларимизни «оммавий маданият» таъсирига тушиб қолишдан ҳам асрайди. Қолаверса, бозордаги кийим-кечаклар харидорларга доим ҳам манзур бўлавермайди. Кимгадир ранги, кимгадир сифати ёқмаслиги ёки ўлчами тўғри келмаслиги мумкин. Дид

ҚАЛБЛАРГА КЎЧГАН УМРЛАР

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Пойтахтимиздаги Хотира майдонига йилнинг қайси фаслида борманг, доимо гавжум. Бу ерда мактаб ўқувчиларидан тортиб, наби-раси билан келган нурунийларнида учратишингиз мумкин. Дилбандини урушга жўнатиб, ортидан термулиб қолган мунис ва мўътабар она сиймоси пойига гулдаста қўйиб кетаётган юртдошларимиз қанча?

— Илгарилари «Номаълум солдат қабрини зиёрат қилардик, — дейди Тошкент шаҳар Шофайиз маҳалласида истиқомат қилувчи 92 ёшли Абдусолиқ ота Абдуллаев. — Хайрон бўлардим, нега энди номаълум аскарни ёдга олишимиз керак?! Аслида, урушда ҳалок бўлган жасур ўғлонларнинг исми-шарифи, туғилиб ўсган юрти, ота-онаси, халқи бор-ку? Уларнинг муқаддас хотираси тикланишини йиллар мобайнида орзу қилганмиз. Худога шукр, ўша кунлар келди, муҳтарам Президентимиз ташаббуси билан пойтахтимизда Хотира майдони барпо этилди. Ушбу майдондаги рамзий китобдан урушда бирга бўлган қуролдош дўстларимнинг исм-фамилиясини топдим, уларни эсга олдим. Бу кишига катта руҳий далда бераркан. Эзгулик йўлидаги ҳеч бир кимсанинг номи унутилмайди.

Абдусолиқ отанинг гапларида жон бор, бугун бу майдонга келган бирорта зиёратчи йўқми, «Хотира китоби»ни арақламаса. Бу ерда Ўзбекистоннинг олис-яқин ҳудудларидан фронтга отланиб, фашизмга қарши курашда ҳалок бўлган ёки бедарак кетган минглаб юртдошларимиз номи ёдга олинган. Уларнинг жасорати олдида бош эгамиз.

1999 йил 9 майда очилган Хотира майдони бизга тинчлик-осойишталик, мусаффо осмон, фаровон ҳаётнинг қадрига етиш ва асраб-авайлаш муқаддас бурч эканини англатиб туради.

— Хотира майдонига бир сафар бобом билан келганимда, — дейди андижонлик мактаб ўқувчиси Хуршид Машхуров. — «Хотира китоби»дан отасининг исмини кўриб, кўзига ёш келди. «Ватаним деярча инсонларнинг ёди абадий қолади, болам. Мен отам урушга кетган куннинг эртасигаёқ тутилган эканман. Отани кўриш менга насиб этмаган, ҳозир у билан гоёибона учрашгандек бўлдим», деди. Бобомнинг гапларидан жуда ҳам таъсирландим. Бу ерда номлари зикр этилган қаҳрамонлар ёди биз ёшлар учун муқаддас, кўрсатган жасоратлари эса ибратдир.

Мамлакатимизда 9 май — Хотира ва қадрлаш кунини сифатида нишонланади. Урушда ҳалок бўлган жасур жангчилар, ўша машҳур кунларни бошидан ўтказган кекса отахон ва онахонлар, меҳнат фахрийлари ҳолидан хабар олинади. Ушбу кунда инсон нақадар муқаррамлиги яна бир қарра намён бўлади.

Жўрабек ЖАНГИРОВ,
«Ma'rifat» мухбири

ХУНАРДАН БАХТИНГ УНАР

НИНА ЗАНГЛАМАСИН

Болаликда кашта тиканлигим ёдимга тушди. Бу катта меҳнат, сабр-тоқат талаб қиладиган иш. Кашта оддий нарсаларни чиройли безаш имконини беради. Ўз фантазиянгизга таъниб табиат манзараларини, турли нақшларни тикиш мумкин. Лекин нозик томони бор: каштада хато қилиш мумкин эмас. Ҳар қандай кичик хато ҳам хунук кўринади ва тузатиш қийин бўлади. Бу хунар ёшларни эътиборли, сабрли, тартибли бўлишга, фикрлашга ўргатади. Шунингдек, кашта тикишда тўғри ўтириш, ёруғликка эътибор бериш (ёруғлик чап томондан тушиб туриши) керак. Оқ мато устида ишлаётганда кўзни толиқтирмаслик, асосийси, шошилмаслик, асбоб-мусламалардан тўғри фойдаланиш талаб этилади. Кашта тикаётганимда шу каби оддий талабларга риоя қилганим эсимга тушди.

Шуларни ўйлаб турсам, Саодат опа ўқувчиларнинг қўл ишлари намуналари — ҳар хил кашта чокларини олиб келди. «Бу жияк. У кийимни безаш билан бирга четки тўқимларни маҳкам ушлаб туради. Жияк қайси кийим учун қилинишига қараб, турли ранг, нусха ва қалинликларда бўлади» — деди. Кейин аёллар ва эркаклар кийимига мослаб тикилган жияк фарқларини тушунтирди. Петля, сув, попоп, ироқи чок турларини санаб ўтди.

Ўқувчиларга қўйилиб кашта тикишга қиришдим. Лекин баъзи элементларини унутган эканман. Чунки айни пайтда тикиш ишлари билан машғул бўлмаётган эдим. Нина ишлатилмаса занглагани каби шугулланиб турилмаса хунарининг нозик томонлари унутилишига амин бўлдим.

ҲАР НАРСАНИНГ ЎЛЧОВИ БОР

Хунар ўрганиш — мураккаб жараён. Бир хунарни эгаллаш учун камида етти фан сир-синаотларидан хабардор бўлиш керак. Масалан, тикувчилик — техника, адабиёт, тиббиёт, рассомлик, математика, география, тарих, кимёни яхши билмаса ўз касбининг устаси бўлмайди.

— Тикилажак кийим турига, фасонига қараб ўлчов олинади, — дейди Саодат опа. — Бу иш аниқ, пухта ва тўғри бажарилса қолгани осон кўчади. «Етти ўлчаб бир кес» мақоли тикувчилик асосида пайдо бўлган бўлса-да, бугун у кенг маънода қўлланилади. Аждодларимиздан мерос қолган бу хунар ўзида қўп ҳикматларни, сирларни жамлаган. Қанча теран ўрганганинг сари янги қир-

бўламан, ҳам катталарга, ҳам ёшларга ёқадиган мода яратаман, шунда катталар ёшларни қойимайди, ёшлар катталар кўнглига озор етказмайди», — деб ўйлардим. Иккинчи синфлигимда бу фикримни «Ким бўлсам экан?» мавзусидаги иншога қиритганман. Устозим ўқиб, хурсанд бўлган, бошқаларга намуна қилиб кўрсатган. Бу тикувчиликка нисбатан қизиқишимни янада ортирганди.

Инсон болаликда нимани орзу қилса, албатта ижобат бўлади, дейишади. Саодат Ашурованинг болаликдаги мохир тикувчи бўлиш орзуси ушалиб, касбий таълим устасига айланди. Ҳозир у ўқувчилари билан ҳам катталарга, ҳам ёшларга ёқадиган кийимлар тикиш мақсадида изланишлар олиб бораёпти. Оилада қизларига ҳам яхшигина устоз. Кичик қизи Фазилат Ашурова айнан шу коллежда тикувчилик сир-синаотларини ўрганмоқда. Зеро, «Қуш уясида кўрганини қилади», «Онага қараб қиз ўсар» мақоллари бежиз айтилмаган.

КАТТА МАҚСАДЛАР САРИ

— Ҳар бир мавсумга мос сифатли кийимлар тикиш борасида изланаётганман, — дейди коллежнинг иккинчи курс ўқувчиси Жўрабай Элаха. — Йилнинг тўрт фасли алоҳида мато, ранг, бичим ва ёндашув талаб этади. Бунини инотга олган ҳолда ўқувчилар ўртасида ўтказиладиган танловга тайёрланаётганман.

Тикувчилик бўлимида ўғил болалар ҳам ўқийди. Кимдир ҳайратланиши,

масаласи ҳам бор. Шундай экан, халқимиз кўнглига манзур бўладиган кийимлар яратадиган етук мутахассислар тайёрлаш бизнинг асл мақсадимиз.

Чиндан ҳам коллежда ёшларнинг билим олиши, хунар ўрганиши учун барча имкониятлар яратилган. Гуруҳларро «Тикувчилик фани ойлиги» ўтказилиб, унда ўқувчилар бир-бирининг ижоди ва изланишлари билан яқиндан танишишади. Халқимизнинг миллий кийимларини кўриш, тажриба ўрганиш мақсадида тарихий, санъат музейларига тез-тез саёҳат уюштирилади. Бир қанча олий ўқув юртлари билан ўзаро ҳамкорлик йўлга қўйилган.

Мен, айниқса, бир қоида жуда қувонтириди. Ўқувчиларнинг битирув малакавий иши миллийлигимизга уйғун ҳолда яратилар экан. Коллежга киришингиз ҳамон ана шундай тўрт фасл либосларига кўзингиз тушади. Миллийликка йўрилган замонавийлик. Қандай ажойиб. Ўзингизни кийимлар коллекциясига қелиб қолгандек ҳис этасиз. Инсон қўли мўъжизалар яратишга қодир.

Хуллас, бу даргоҳда «Кенг ассортиментдаги кийимлар модельер-конструктори», «Лойihalовчи-дизайнер», «Ландшафтлар дизайнери», «Миллий ва хорижий тоамлар ошпази», «Сартарош-ли ва декоратив косметика устаси» каби йўналишларда касб-хунар ўрганаган, келажақда юртимиз равнақига ҳисса қўшаган дегувчи ёшлар учун барча имкониятлар эшиги очик. Марҳамат!

Несибеги МАМБЕТИРЗАЕВА,
«Ma'rifat» мухбири

"Вояга етмаган" деган иборанинг асл маъноси нимада? Бу сўз замирида инсоннинг биологик ёши эмас, балки кўпроқ психологик ҳолати билан боғлиқ маъно муҳассам. Глобал ўзгаришлар, илгор технологиялар асрида барчамизга аён ҳақиқат шундаки, фарзандларимиз жуда тез вояга етмоқда. Тўрт-беш ёшли боланинг дунёқараши, ташқи олами ва бутун борлиқни идрок қилиши шу даражадаки, биз катталар унинг кўламини билмай ва сезмай қолмоқдамиз.

Жамиятда вояга етмаганлар энг муҳим, мураккаб, муаммоларга тўлиқ гуруҳ сифатида олимлар ва педагогларнинг доимий диққат-марказида туради. Бу эътибор замирида, аввало, фарзандларимизнинг муайян муаммолари, ички руҳий кечинмалари ётадики, уларни ўрганиш асосида осонроқ ҳал қилишга кўмаклашиш масаласи устуворлик касб этади.

Вояга етмаганлар тарбиясида икки муҳим жиҳат кўзга ташланади. Бу, бир томондан, замона зайли билан фарзандларимиз онгидан турли ўзгаришлар ясаётган тараққиёт билан боғлиқдир. Чунки қонун ҳужжатларида, жумладан, "Бола ҳуқуқларининг қоғозлари тўғрисида"ги қонунда ҳам "бола (болалар) — ўн саккиз ёшга тўлгунга (вояга етгунга) қадар бўлган шахс (шахслар)" деб эътироф этилиб, генезис нуктаси назаридан анчагина узок давр вояга етмагандек даври сифатида қадаб этилган. Иккинчи тарафдан эса ўн саккиз ёшга тўлган инсон "шахс" деб эътироф этилиб, унинг шахс эканлигига алоқадор жиҳатларни инкор қилиб бўлмайди. Бундан қўриқиб турибдики, "вояга етмаган" деган таърифнинг ўзидаёқ ушбу даврнинг ўзига хослиги, қийинчиликлар, демак, муайян муаммолари муҳассамлашгандек туюлди.

Психологлар бу даврни иккига бўлиб ўрганиш кераклигини қайд қиладилар. "Ўсмирлик даври" 10-11 ёшдан бошлаб, 14-15 ёшгача қамраб олади. Вояга етмаганликнинг кейинги даври 18 ёшгача давом этади. Ўсмирликнинг бошланғич даври 10-12 ёш, юқори даври 12-15 ёшга тўғри келади. Бу вақтнинг ўзига хослигига мураккабликлар тўғрисида кўп ва ҳўп ёзилган. Муҳими — айнан шу вақтда инсон боласи кенг ижтимоий муносабатлар тизимида ўз ўрнини аниқлаш, англаб олишга уринади, турли ижтимоий вазиятларга ўзини солилиб кўради, керак бўлса, ўзини ўтга, чўққа уради, натижада ҳар бир бола ўзгача тарзда намоян бўлади. Ўзига бўлган баҳосининг беқарорлиги, турли вазиятларда ўзини анчагина тажанг тутгани боис, бола ҳулқ-атворида турли чекинишлар, оғишлар кузатилади. У англаб-англамай ўзи кутмаган муаммолар домига тортилади, хатто, жиний ҳаракатлар ҳам содир этиб қўйиши мумкин. Айнан шундай ҳаракатларнинг олдини олиш, вояга етмаган фарзандларимизнинг жамият ҳаётига фаол қириқшиш давридаги барча ҳуқуқларни ҳимоя қилиш Ўзбекистонда ёшларга оид давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан ҳисобланади. Зеро, муҳтарам

ҳисоблайди. Бола эса бу ҳолатнинг нозик томонлариға ўрналиб олгани учун ота-она орузсини чўқур англамайди, чунки ўсмирлик вақти шундай ғалати даврки, бола билан билмас, баъзан эса қасддан ноодатий ҳаракатлар содир этиб, умумлашқ меъёрларидан чиқиб кетгиси келаверади. Масалан, ўқитувчи ундан мактабда жорий қилинган одми қиймда келишини талаб қилса, атайлаб бошқача қийм қилиб қўчиликнинг марқизидан фарзандларимизнинг ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан соғлом қилиб ўстириш, уларнинг бахту саодати, фаровон келажатини қўриш, дунёда ҳеч қимдан кам бўлмайдиган авлодни тарбиялаш орузси туради".

Мамлакатимизда мустақилликнинг илк йиллариданоқ, ёшларга оид давлат сиёсатиға кенг жамоатчиликнинг диққат-эътибори қаратилди. Ёшларни ижтимоий жиҳатдан шакллантириш, қамол топтириш, иқтидори ва истеъдодини жамият манфаатлари йўлида имкони борица тўла-тўқис рўёбга чиқариш учун яратилган имконият ва шарт-шароитлар кескидир. Шу мақсадда қабул қилинган қатор қонунлар асосан ёшлар, ҳусусан, вояга етмаганларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини муяъна қилишга қаратилган. Бунга мисол қилиб, "Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатининг асослари тўғрисида"ги ҳамда юқорида зикр этилган "Бола ҳуқуқларининг қоғозлари тўғрисида"ги, "Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида"ги қонунларни келтириш мумкинки, уларда вояга етмаганлар ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишнинг самарали механизмлари белгиланиб, ижроси ҳам таъминланмоқда. Ушбу қонунларда волаёга етмаганлар манфаатлари камситилишининг, уларнинг қонуний ҳуқуқлари паймол бўлишининг олдини олиш чоралари ишлаб чиқилган. Шундай қилиб, Ўзбекистонда эркин фуқаролик жамияти қўриш шариоатида жуда долзарб муаммолардан бири вояга етмаган ўсмирлар ўртасида содир этиладиган турли жиҳатли ҳолатлар тизимида, бундай ҳулқ бевосита инсоннинг шахс бўлиб шаклланиши ва жамиятда муносиб ўрин эгаллаб, онгли, фаол фуқаролик позициясини эгаллашга тўқис қилиши мумкин. Шундай вазиятлар қўриб олиш бўлиб қолган бола агар ижтимоий муҳитда, яъни оилавий ўзаро муносабатларда, тенгқуларда, даврасида, маҳалладаги ўртоқлари ёки дўгоналари орасида ўз муносиб ўрнини тополмаса, тушқунликка тушади, агрессив, жижзаки, урушқоқ бўлиб қолади, унда жамиятдан, ён-атрофидagi кишилардан норозилик қай-қийи пайдо бўлгани боис қўйишдан ҳам совиб, ўзини қўярга жой тополмай қолади.

Девант ҳулқ эгаси бўлган шахс аслида қўл нарсани хоҳламайди. (Психологларнинг кузатишларига қўра, унинг учун энг муҳими бу—бошқа инсонларнинг унга озгина эътибор қўратишидир. Бола баъзан ўз истагини англамайди, англаса ҳам, "Менга эътибор қилинлар, мен унчалик ёмон бола эмасман", деб дод соламайди. Чунки у ўз хатти-ҳаракатлари бошқалар томонидан салбий баҳоқланиши ёки қораланишидан ҳамиша чўчийе-

ради. Бундай ҳолат эса, ўз на-вбатида, катталар кутмаган, ота-оналар, ўқитувчилар, умуман, кенг жамоатчилик томонидан ахлоқсизлик деб баҳоқланидиган ишларнинг содир этилишиға туртки бўлади. Ўсмир бундай ҳаракатлари учун жазоланишини ҳам биллади, лекин била туриб ҳам хатоликлардан чекинмайди, бу билан ўз "мен"ини кўрсатиб қўйгиси келади. Бундай ўсмир мактабда ўқитувчилари, тенгқуларидан эшитган дашномлари унга таъсир қилмаётгандай ўзини тутди, ахлоққа ёки маънан жазоланишға лойиқлигини билиб турса ҳам, нари борса, яхши муносабатда бўлиб юрган ўртоқлари билан гаплашмай қўяди. Ўқитувчилар ҳаёб уни танқид қўлаверишса, дарслардан қочини одат қилади. Табиъанки, бола ўз ҳолатидан қониқмайди, ички изтиробрларини ичига ютади, бу унинг

стандарт йўлларни тутсаларгина, натижа самарали бўлиши мумкин. Вояга етмаган ўсмирнинг зарарли одатларға, масалан, спиртли ичимликлар ёки гўёханд моддаға ружу қўйиш ҳолати ўтказиб юборилса, касаллиққа айлангани учун ҳам девант ҳулқ дейилмайди. Чунки уни энди тиббиёт йўли билан даволаш керак, чораси ҳам шунга яраша. Лекин ушбу қулфдан фориғ бўлишда психологиянинг ўрни катта, бу ўша шахсининг ўзига ҳам, уни ўраб турган, унга ёрдам қўлини чўзган катталарға ҳам тааллуқлидир.

Девант ҳулққа эга одамнинг турли ижтимоий вазиятларда мослашуви қийин кечгани боис унинг феъл-атвори кўпчиликка эриш туюлади. Чунки ҳар қандай янги вазият одамнинг тезроқ мослашувини талаб қилади ва бу нарсаси турли қийинчиликлар доира-

Mutaxassis minbari

нарсалардан воз кечиб, номаълум томонға қетиб қолишни истаиди. Албатта, девант ҳулқ ўзига хос индивидуаллиги билан ажралиб туради. Ҳар бир шахсда у ёки бу девант ҳулқ ўзига хос тарзда намоян бўлади. Бундай индивидуаллик, аввало, шу тоифа ҳулқнинг мотивларига, шахсининг характери, темпераментини пайдо қилган шарт-шароитга, оғишнинг кечмиш динамикасиға ва бошқа ҳолатларға боғлиқ.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, **девант ҳулқни** шахсининг қундалик саъй-ҳаракатларига нисбатан барқарор тақдорладиган, уни муҳим ижтимоий нормалардан чекинтирадиган, нафақатини талаб қилади ва бу нарсаси турли қийинчиликлар доира-

каби ахборотларнинг тўғридан-тўғри қабул қилиниши, телевидение ёки интернет тармоқлари орқали биз таъқидлаган жиҳатларнинг намойиши қилиниши ва бола уни тўғридан-тўғри қабул қилиши учун тўқиларнинг йўқлиги, қисқаси, бола мафкуравий имунитетининг заифлиги;

• ота-онанинг ҳаддан зиёд бандлиги, улар билан бола ўртасидаги можааролар, оилада мунтазам равишда жанжалларнинг бўлиб туриши, эр-хотин томонидан ҳаддан зиёд назорат ва авторитар тизимнинг йўлга қўйилгани, ўта талабчанлик ва, ниҳоят, таъқилларнинг қўллигига қарамай, зарарли таъсирларға нисбатан боланинг сустр қаршилиқ қўрсатиши ва бу борада катталар кўмагининг йўқлиги. Айрим катталаримизда, афсуски, болага ижобий таъсир қўрсатиш учун маданий, интелектуал савия етарли эмас.

ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОР

вояга етмаган фарзандларимизни ундан асрайлик

Ишда навиранг(хлоқий) ва .имойи мослашувага тўғноқ бўладиган ҳаракатлар тизими ёки шакли сифатида таърифлаш мумкин.

Вояга етмагандарға ҳулқий оғишларнинг сабаблари нимада? Бунга ижтимоий ҳамада педагогик амалиёт қўйидагиларни асосий сабаб сифатида қўрсатади:

• ўсмирда ўтиш давриға хос "катталик ҳисси"нинг пайдо бўлиши кузатилганда ота-оналар ҳамада педагог-мураббийлар уни тан олмайдилар. Чунки бола ҳали ҳам моддий, ҳам маънавий томондан катталарға тобе, улар уни мустақиллики осонлиқча бермайдилар;

• мураккаб вазиятларда ўзини назорат қила олмаслиқ, бунинг учун сабр-бардошнинг ҳали шаклланимагани;

• оиладаги носоғлом вазият, ота-оналарнинг ўсмирлик даври психологияси борасида саводсизлиги, баъзан эр-хотин ўртасида оддий муро-сасозликнинг йўқлиги, хатто, оиланинг нотўлиқ мақомға келиб қолгани, яъни мураккаб педагогик вазиятлардан чиқиб борасида ота-она билимининг етишмаслиги;

• ўқишда тенгқуларидан ортада қолиш, ўсмирнинг ажратиб қўйилиши; боланинг ўзига нисбатан ишончсизлиги, ўзига бўлган баҳонинг пастлиги (ёки баъзан ҳаддан зиёд юқорилиги);

• бола қобилиятларининг катталар томонидан салбий баҳоқланиши, ундаги мавжуд фазилатларнинг ота-она ёки педагоглар томонидан ўз вақтида ва ўз ўрнида эътироф этилмаслиги, чунки ҳар қандай ҳаётта тайёрланади. Хорижий мамлакатларда ва Ўзбекистонда ўтказилган кўпқал тадқиқотларда ота-оналар ўзаро муносабатларининг ёки оиладаги маънавий муҳитнинг ўсмирлар девант ҳулқ-атвориға қўрсатадиган

Психологик ҳамада педагогик адабиётларда вояга етмаганлар жиноятчилиги ёки уларда девант ҳулқнинг шаклланиши ҳақида гап кетганда асосий сабаб сифатида қўпинча "кўча таъсири" омили қўрсатилади. Тўғри, бола уйига сиймағач, содиқ ва ақлли дўст топа билмағач, педагогларнинг меҳрини қозона олмағач, кўчаға чиқиб кетади. Уни кўчада ўзига ўхшаш, лекин бироз тажрибали тенгқулар (ёки ўзидан каттароқ болалар) қутиб олади. Улар тақлиф этган нормаларни бола бажонидил қабул қилмас-да, ноилоҳлиқдан қўйишға мажбур бўлади ва улар тутган сиргетани татиб кўради, аста-секин гўёхандлик домиға илинади, йўлтўсарлик қилади. "Кўча дўстлари" тақлиф этган бошқа жиний ишларни ҳам билиб-билмай содир этиб қўяди. Мамлакатимизда деярли барча болалар оила муҳитидан узок эмаслигини инобатға олган ҳолда, ушбу даргоҳ ва унинг қадриятлари ҳақида гапирмасак бўлмайди. Атрофимизға зийраклик билан назар солсак, ҳамма оилани ҳам идеал деб бўлмайди.

Нокўбил оиланинг вояга етмаганлар девантлик ҳулқ-атвориға психологик таъсири умумий, ижтимоий, педагогик, юридик психологиянинг алоҳида тармоғи бўлган **превентив психология**нинг муҳим муаммоларидан ҳисобланади. Бу муаммони ўрганишда олимлар оила ва оилавий муносабатлар омилиға алоҳида эътибор қаратишади. Сабаби, оила жамиятнинг муҳим бўғини бўлиб, унда инсон мустақил ҳаётта тайёрланади. Хорижий мамлакатларда ва Ўзбекистонда ўтказилган кўпқал тадқиқотларда ота-оналар ўзаро муносабатларининг ёки оиладаги маънавий муҳитнинг ўсмирлар девант ҳулқ-атвориға қўрсатадиган

салбий ва ижобий таъсири ҳамада психологик оқибатлари қандай бўлиши мумкинлигига алоҳида эътибор қаратилган.

Олиб борган тадқиқотларимизда энг аввал, ота ва оналарнинг, ижтимоий ҳулқи ва ўзаро муносабатларида фарзандларига нисбатан салбий таъсир қиладиган омиллар мавжудлиги аён бўлди.

Демак, вояга етмаганлардаги девант ҳулқ-атвор қўпинча носоғлом оиланинг ижтимоий психологик муҳитға боғлиқ тарзда шаклланади ва бунда ота-онанинг роли етакчи омил саналади. Ота-онанинг айби нимада? Эр-хотин ва бошқа яқин қариндошлар, масалан, қайнона ва келин, қайнона ёки кўёв, опасингли ва ака-укалар ўртасидаги ўзаро муносабатлар шу даражада чиғаллашадики, мурғак қалб бу қўрғилиқларни нима биландир ўзгарти-

са-да, фарзандига бефарқ бўлмайди. Ота-оналар зурриёдининг ҳар бир хатти-ҳаракатини муайян бир муддатда назорат қилиб турса-да, баъзан бошқа масалалар билан овора бўлгани боис фарзанднинг ютуқларини эътиборсиз қолдириши ҳам кузатилади. Бундай муносабат айрим вояга етмаганларни ўта мустақил қилиб қўйиши, оқибатда эса ҳам ижобий, ҳам салбий ҳолат кузатилиши мумкин. Психологияда аутизм деб аталадиган омил вояга етмаганларнинг ҳаётни ҳолис ва тўғри баҳоқлашға замин яратиши, ота-оналарининг айрим хатоларидан тўғри хулоса чиқариб, уларни теранроқ мушоҳада юритувчи шахсға айлантириши мумкин.

Шундай қилиб, оилавий ўзаро муносабатлар ўз моҳиятиға қўра **конструктив** (охири — ижобий, яхшилик билан тугайдиган) ва **деструктив**

(оқибати — салбий, ёмонликлар билан тугайдиган) характерли бўлиб, вояга етмаганларда кузатиладиган ҳулқдаги девантлик, яъни ҳулқий оғишлар, зиддиятлар аксарият ҳолларда эр-хотин муносабатларининг бузилиши ва деструктив тарзға ўтиши, оила типининг эса "нокўбил" деб таъсифланиши билан боғлиқ ҳолда кечади. Оилавий низо ва жанжалларнинг гувоҳи бўлган болада нафақат оилани, балки атроф-муҳитни, ижтимоий муҳитни (тенгқулар, тенгдошлар, синфдошлар, курсдошлар, маҳалладошлар ва бошқа норасмий гуруҳларни) тан олмаслиқ кузатилади, унда танглик (стресс) ҳолати келиб қикади. У инсоний ўзаро муносабатларни ноҳолис идрок этиб, ҳуқуқбузарликка мойиллиқдан маъно ахтаради. Криминалистикаға оид адабиётларда вояга етмаганлар ўртасида содир этиладиган қўнунбузарликлар чўқур таҳлил қилинади. Профессор Ғ.Абдумажидов шундай ҳулқни намоян этувчи болаларни тўртта гуруҳға ажратган:

1-гуруҳ — илк бор жиноятға қўл урган вояга етмаган муаммолар мавжудлиги, яъни ноахиллик, бир-бирининг камчиликларини кечира олмаслиқ, бесабрлик, муро-сасизлик боланинг тенгқуларидан доирасида ҳам, ўз оиласида ҳам яққаланиб қолишиға сабаб бўлиб, ҳар қандай ижтимоий муҳитдаги қийинчилик, зиддият ёки келишмовчиликни "ичига ютавериш" орқали унда руҳий тушқунлик, стресс ҳолатини келтириб чиқаради ва бола салға араалайдиган, жериб ташлайдиган, ука-сингилларидан ўч оладиган, бу вазиятдан ҳоли бўлиш учун ўзини қўчаға отадиган бўлиб қолади.

Барча ота-оналар ҳам ўз муаммоларига қўмилиб яша-

бий қилиқлари билан отнинг қашқасидек маълум.

3-гуруҳ — маънавий қарашлари бузуқ ўсмирлар. Улар аввал ҳам турли қонунбузарликлар содир этиб, маъмурий жазоға тортилган, махсус мактаб ва касб-ҳунар коллежларида таҳсил олиш мубайнида ҳулқидagi оғишлар билан рўйхатға тушган. Улардаги жиний ҳулқ қўпинча салбий таъсир этувчи "кўча" ундаги қатла ёшли шахслар ёки ахлоққа бузуқ тенгдоши таъсирида рўй беради. Бу тоифаға мансуб ўсмир кўчадаги муштлашишларда қатнашган, бекорлик қилган; ўзидан кичик ёки ночор инсонларни тунаш, ўғриллик қилишдан уялмайди.

4-гуруҳ — жамиятға жиддий ҳавф туғдирувчи ҳулқ-атвор соҳиблари. Бу тоифаға муқаддам судланганлар (шартли ҳукм қилинган, муддатидан аввал озод қилинган ва ҳ.) ҳам қиради. Одатда улар ишлаш ёки ўқишдан бўйин товлаб, жиний гуруҳларға онгли равишда кириб олади. Уларнинг феъл-атворида қўрслик ва бераҳмлиқ, андишасизлик устувор бўлади. Чунки уларнинг асосий мақсади — таъмағирлик йўли билан бойиш, халқ манфаатига зарар етказишдир. Шу боис қўпинча вақтларини бекор ўтказишади, қимор ўйнаш, спиртли ичимлик ичиш, гўёханд моддаларни истеъмол қилишдан завқланишади, тартибсиз, бемаъна жинсий ҳаётдан ҳам жирканмайдилар.

Вояга етмаганлар жиноят мазмунан ва мантиқан ижтимоий психологик табиатта эгалли, унда ўсмирнинг ўзини шахс деб ҳис қилиши катта роль ўйнашиға амин бўлди. Бунда турли ижтимоий гуруҳларнинг салбий ёки ижобий таъсири бевосита ҳамада билвосита бўлишини қўриб турибмиз.

Вояга етмаган болани ўраб турган ижтимоий муҳит — қулай ёки ёмон типлари билан ҳам фарқланади. **Қулай психологик муҳит** замирида эр-хотин дунёқараши, фикрлаш тарзи, феъл-атворининг бир-бириға мос келиши ётади. Олимларнинг фикрича, оиладаги қулай муҳит тушунчаси қўйидаги белгиларға асосланади: оила аъзоларининг бирлиги, яқдиллиги (қараш, фикр, қизиқчи, идеал, қадриятлар йўналишининг яқинлиги), шахсининг ҳар томонлама ривожланиши учун имкониятларнинг мавжудлиги, оила аъзоларининг бир-бириға нисбатан хайрихоҳлиги, талабчанлик, ҳимояланганлик ҳиссининг мавжудлиги, ўзаро ишонч ва ҳурматға асосланган муносабатлар. Қулай психологик муҳитнинг муҳим қўрсаткичи бу — оила аъзоларининг бўш вақтни ўз хонадонига ўтказишға интилош ва уйдаги мажбуриятларнинг бирлиқда бажарилишидир. Бундан ташқари, юртимиз шариоатида оиланинг меҳмондўстлиги, ёр-дўстлар, қўни-қўшнилар, қариндош-уруғлар билан самимий муносабатларнинг йўлга қўйилган-қараиға тушган. У спиртли ичимлик ёки гўёханд моддани истеъмол қилади, чекади ва уйдан қочиб кетишдек сал-

нинг тескариси тарзида талқин қилинади.

Ўсмирлар ахлоқий қарашларининг шаклланишида қуйидаги омиллар алоҳида аҳамиятға эга: оиладаги ўзаро ишонч ва ҳурмат; ўсмир билан мулоқотнинг мунтазамлиги ва интенсивлиги; оилавий тартиб ва назорат турунинг йўлга қўйилиши; оила иерархиясида ўсмирға берилган роль; ўсмирға берилган мустақиллик даражаси (яъни, "вояга етмаган" деган категорияда бўлишдан қатъи назар, ота-она ёки оиланинг катталари, мактабдаги устозлар ҳар бир ўсмир киёфасида, ўзига хослиги, ундаги фазилатларға таъна ҳолда камчиликларни тузатиш дастурларига эга бўлиши шарт).

Фарзандининг меҳнатсевар, ҳунарли, эпли ва ақлли бўлишини хоҳлаган ота-она, аввало, ўз хатти-ҳаракатида фаросатли, дидли, сабр-тоқатли, ҳар қандай мақсад-муддао олдида қийинчиликлардан қўрқмайдиган, ҳалол ва тиришқоқлигини қўрсата олиши лозим. Зеро, бугуннинг боласи учун айтиш, тушунтириш, панд-насихат қилиш етарли эмас, **унга намуна ва ибрат бўлиш**, инсоний фазилатларни амалда қўрсатиш лозим.

Она-ота бола тарбиясини таъминловчи барча омиллардан халқдор бўлсагина, ўсмир ҳаёти бир текисда, силлиқ кечади. Бола яқин кишиларнинг хатти-ҳаракатини психологик жиҳатдан чўқур идрок этар экан, бундан ибрат ҳам олади. Оилаға бу ишда мадад ва кўмак берувчи таълим муассасаси эса ҳар бир ўқувчининг қириш-туриши, ўзини тутишиға қараб, қайси оиланинг фарзанди экани, ота-она ва фарзанд муносабатларига баҳо бериши, прогноз қила олиши керак. Маҳалла фуқаролар йиғини раислари ва фаоллари эса ёшлар тарбиясининг асос-ланган услуб ва шакллари оқилона жорий этиб, амалда Оила — маҳалла — таълим муассасаси ҳамкорлиги концепциясининг ижросини таъминлашлари даркор.

Албатта, буларнинг барчаси фарзандларимиз қалбида келажакда қомил инсон бўлиш, эзгу ниятлар рўёби йўлида чекиммаслиқ, мустаҳкам ва ақил оила қуришға интилишни шакллантиради. Энг муҳими, оила деб аталган муқаддас қўрғонимизни бут, соғлом, муносабатларимизни эса самимий қилиш асосида ёшларимизни турли зарарли ишлардан доимдан, гўёхандлик, ахлоқсизлик, "оммавий маданият" таҳдидларидан асраб қоламиз. Зеро, 2013 йили ўз олдимизға қўйилган эзгу мақсадлар ҳар бир оилада истиқболға янада ишонч ҳамада она Ватанининг ютуқларини ардоқлаш ва қўнайитиришға чексиз қуч-қувват беришиға ишонамиз.

Васила КАРИМОВА,
Тошкент давлат иқтисодийт университетти профессора, психология фанлари доктори

Тажрибасини ўрганиш, ютуқларидан амалиётда фойдаланиш мақсадида ҳамкасбларимдан бирининг дарсини кузатдим. Ўқитувчи физика фанидан кучли билимга эга эди. Мавзунини тушуниришда илмий атама ва тажрибаларни келтириб, бунини яна бир карра исботлади. Аммо ўқувчиларнинг дарсда нега суст иштирок этгани мени ўйлантirdi. Дарс якунида уларга бир-иккита савол бериш учун рухсат сўрадим: «Сизнингча энг қийин фан қайси?». Болаларнинг аксарияти «Физика», деди. Нега бундай фикрда эканини сўрасам, бу фанда мураккаб тушунича ва қонунлар кўпчилигини айтишди...

Тўғри, фан илмий атама ва мураккаб масалаларга бой. Бироқ ҳеч бири осмондан тушмаган, балки деярли ҳар кун ҳаётимизда содир бўладиган воқеа-ҳодисалардан иборат. Ушбу воқеадан сўнг «Тушуниш қийинроқ бўлган физик жараёнларни илмий тил билан изоҳлаётганимиз, ўғил-қизлар олдида ўтиб бўлмас ҳов солиб қўймаймизми?» деган савол атрофида мушоҳада юритиб кўрдим. Сўнг қатъий хулосага келиб, дарсларнинг амалий жиҳатига алоҳида эътибор қарата бошладим. Ҳар бир физик жараён табиатда содир бўлишини оддий мисоллар ёрдамида тушунтираман. Айтилик, ёруғлик нурунинг синиши, қайтиши, жисмларнинг иссиққа кенгайиб, совуққа тарайиш ҳодисалари, Архимед ва бутун олам тортишиш қонунларини фақат илмий қоида ёки лаборатория асбоблари билан чекланмай, ҳаётий ҳодисалар воситасида далиллаш мавзунинг осон ўзлаштирилишига хизмат қилади.

Аслида, физика фанини ўргатишдан мақсад ҳам ўқувчиларнинг табиат ҳодисаларига оид тасаввурини кенгайтириш, физик қонунлардан амалда мустақил фойдалана олишнинг таъминлашдир. Бу борада оддий жисмлардан тайёрланган асбобларни қўллаш яхши самара беради. Мисол учун, қуйида 6- ва 8-синфларда ўқиладиган амалий ишларнинг ноанъанавий усулда олиб борилишини кўриб чиқамиз.

1-тажриба.

Мавзу: Паскал қонуни. «Суюқлик ёки газга берилган босим суюқлик ёки газнинг барча нукталарига бир хил таъсир этади». Ушбу қонун

ни амалда синаб кўриш учун қуйидагилар керак бўлади:

- ичи бўш идиш (баклашка);
- сув;
- резинали шар.

Дастлаб идишни сувга тўлдираемиз. Сўнг резинали шарни пуфлаб, бир неча жойидан тешамиз ва идишнинг оғзига ўрнатамиз. Кейин идишни юқоридан пастга қаратиб, босим берганимизда шарнинг барча тешикларидан бир хил тезлик ва босимда сув оқа бошлайди. Бу тажриба Блез-Паскал қонунини содда усулда синаб кўриш имконини беради. Шунингдек, мазкур ҳолат газ плитаси ва артизан кудугининг барча қулоқлари

— 1,5 В лампочка;

— ҳаракатга келтирувчи темир ўзақ керак бўлади.

Механик энергияни электр энергиясига айлантирувчи электр двигател генератор дейилади. Магнит айландаганда статор ўрнида ўралган симлар орқали ток ҳосил бўлади. Натижада сим 1,5 В қучланишли лампага уланганда чироқ ёнади.

4-тажриба.

Мавзу: Электромагнит майдон ҳосил қилиш. Керакли асбоблар:

- ёй шаклидаги сим;
- ҳаракатга келтирувчи магнит;
- соленоид (магнит майдони ҳосил қиладиган махсус спираль);

Tajriba

етиб боради. Яъни товуш тебраниши сим орқали ўтади. Бундан ўқувчилар жисмларнинг товуш тўлқини бир жисмдан иккинчисига ўтиб, ҳаракатланиб туришини билиб олишади. Ҳаётда мазкур ҳодисага яна мисоллар кўп. Уй (кабель орқали) телефонлари, паст-тепеликларда товушнинг акс-садо бериши ёки торли чолғулардан тараладиган товушни шулар жумласига киритиш мумкин.

Бундай тажрибалар физика фанидан амалий ишларни ўргатишда фақат ўқув лаборатория асбоблари билан чекланиб қолмай, турмушимизда

НОАНЪАНАВИЙ АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР

физик ҳодисаларни содда усулда
ўргатишда қўл келади

даги босим бирхиллигида ҳам кузатилади.

2-тажриба.

Мавзу: Ҳавосиз бўшлиқда вакуумни ҳосил қилиш. Тажриба учун зарур нарсалар:

- ичи бўш қуруқ банка;
- олов ёки иссиқлик манбаи;
- сув билан тўлдирилган ликопча.

Ҳавоси сўриб олинган бўшлиқ вакуум деб аталади. Дастлаб банка ичидagi ҳаво сўриб чиқарилиб, сувга тўлдирилган ликопчага ағдарилади. Натижада тарелкадаги ички босим суви юқорига кўтариб, вакуум ҳосил қилади. Коинотда — Ернинг тортишиш кучи таъсири доирасидан ташқарида худди шу ҳодиса содир бўлади.

3-тажриба.

Мавзу: Электр токини ҳосил қилиш — индукцион генератор тажрибаси. Бунинг учун бизга:

- цилиндр шаклидаги магнит;
- айлана шаклидаги темир ўзақ;
- симлар билан ўралган статор ўрама;

— батарея.

Тажрибада электр токи ёрдамида магнит майдон ҳосил қилинади. Ҳаракатга келтирувчи асбоблар магнитлар бўлиб, ғалтак ичида жойлашади. Агар ғалтакка 1,5 В батареяни уласак, электр майдон вужудга келади ва майдонда магнит ҳаракатланади.

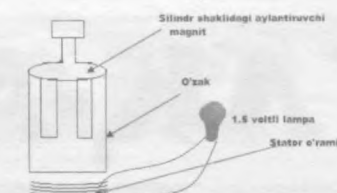
Бу оддий ишқаланиш жараёнларида ҳам кузатилади. Айтилик, шойи матога чўп ишқаланиши натижасида зарядлангач, ўзига майда жисмларни (масалан, қоғоз парчалари) ёпиштириб олади.

5-тажриба.

Мавзу: Товушнинг бир жисмдан иккинчи жисмга ўтиши. Зарур асбоблар:

- гугурт қутчаси;
- спираль шаклидаги симлар;
- камертон болғачаси.

Тажрибада оддий сим орқали ўтказиш мумкин. Агар қутчалардан бирига ташқи томондан таъсир этсак — камертон болғаси ёки бошқа жисм билан урсак, товуш спираль шаклидаги сим орқали иккинчи қутчага

ишлатиладиган буюмлардан кенг фойдаланган ҳолда дарс сифатини ошириш, болаларга мавзуга оид аниқ кўрсатмалар беришда қўл келади. Тажрибада асқотадиган нарсалар ҳар жиҳатдан хавфсиз бўлгани учун уларни ўғил-қизлар мустақил бажариши мумкин. Энг муҳими, дарсликдаги қатор физик жараёнларни ҳаётий мисоллар билан тушунтириш ўқувчиларнинг фанга қизиқишини оширади, далиллар узоқ вақтгача хотирасида сақланиб қолади, назарий билимларини амалиётга татбиқ этишга ўргатади. Юқори фанлардан билим савияси аниқ бўлган ёшлар келгусида оламшумил ихтироларга ҳам қўл урса, ажаб эмас.

Феруза БЎТАЕВА,
Термиз шаҳридаги 10-умумтаълим
мактабининг физика фани
ўқитувчиси

O'YNAB, SO'ZLAB O'RGANAMIZ!

Kiyimlar

Bechora! Bechora!
Bechoraga yo'q chora.
Yuz kiyim — **clothes**dan birin
Tanlash bilan ovora.
Kiyisnmi **dress** — ko'ylak
Yoki **skirt** — yubka ipak.
Bo'lmasa **trousers** — shim,
Qani, buni aytar kim?
Yoki **jacket** — kurtkani?
Buni bilars kim, qani?
Aytin, qay kolgotka — **tights**
Hammasidan yaxshi — **nice**?
Shorts — shorti, jeans — jinsi,
Aytin u nima kiyisin?
Turli **rain coats** — plashlar
Meni kiy deb ko'z yoshlar.
Yana **coats** — paltolar
Meni tanla deb turar.
Hats — shapkalar va sharf — **scaf**,
Ular bilan to'lgan shkaf.
Vest — mayka va **socks** — paypoq
Meni kiygin der tezroq.
Boots — etiklar, **glove** — qo'lqop
Bo'lg'in deyishar shu tob.
Shoes — tufli, **slippes** — shippak

Klouzes

Dres
Sko't
Trauzez

Jaket

Tayts
Nays
Shots, jinz

Reynkout
Kouts

Hets, skaf

Vest, sok

Buts, glav

Shuz, slipe

Kiya qol derlar birdek.
Bechora, bechora,
Qanday topamiz chora?
Yuz kiyimdan bittasin
Tanlash bilan ovora.

Nima qayerda yashaydi?

Jonzo'tlar yashar qayda?
Siz biladigan joyda.
Kennel — kuchukning uyi
Unda uxlar tun bo'yi.
Quyونlar katagi — **hutch**,
Ovqat berish uchun och.
Qushlarning indir — **nest**.
Buni yodlab olgin tez.
Ot uyi **stable** — otbona,
Cowshed — esa molxona.
Baqa uyi **pond** — hovuz,
Tovuqniki **chicken house**.
Aquarium — akvarium yorug',
Unda yashaydi baliq.
Beehive — bolari uyi,
Asal tashir kun bo'yi.

O'qituvchiga yordam

Ke'nl

Hach

Nest

Stebi

Kaushed

Pond

Chiken haus
akveriyem

bihav

Kavsar TURDIYEVA
(Davomi bor.)

ПУШАЙМОНЛИК

Ўлганида юз соат йиглаб тургандан,
Тириклигида бир соат йўқланг...

Максуд ШАЙХЗОДА

“Инсонни бу дунёда меҳр ва қадр тутиб туради”. Бу ҳикмат барча замонларда ҳам ўзгармас, барча халқлар учун ҳам бирдек муҳим. Албатта, ўтганларни хотиралаш, кексаларни қадрлаш фақат махсус белгиланган кундагина амалга ошириладиган тadbир эмас.

Баъзан қабристонлар ёнидан ўтаётиб, устига мрамар тош ётқизилган дабдалаби қабрларга кўзимиз тушади. Ажабо, қабрга дабдаба не ҳажо? Лекин на чора, тириклар руҳиятидаги бетизгин дунёвий васвасалар охират маскани — қабристонда ҳам акс этар экан. Ҳатто баъзи ўта ҳашаматли қабрларни қуришга кетган маблағ эвазига... бу дунёда қийналиб юрган неча-неча эҳтиёжмандларга ёрдам қилиш мумкин! Албатта, мусибат аҳлига ақл ўргатиш ниятидан йироқмиз, чунки бу ҳолга қачондир ҳар биримиз ҳам тушамиз. Лекин қайси ишининг савоби кўпроқ? Бу дунёдаги етим-есир, бева-бечораларга ёрдам кўрсатишми ёки дунёдан ўтганларга ҳашаматли қабртош ўрнатишми?!

Гоҳида шундай қабрлар ёнида йиғлаётган, боши ҳам одамлар кўринади. Ўйлаб қолсан киши, шу қайғураётган кимса ота-онаси ҳаётлигида ҳам шундай эъзозлаганикан?

Таниқли шоир Эркин Воҳидов билан учрашувда бир муҳлис: “Энг катта армонингиз нима?” деб савол берди. Шунда Эркин Воҳидов узоқ ўйлаб туриб: «Конференция бўладиган кун, ишга шошяппан. Мен билан суҳбатлашишга, дийдорлашишга ҳақиқатан орзуаман: «Болам, кел, бирга нонушта қилайлик», деб қолдилар. Шунда мен: «Онажон, ишга

шошиб турган эдим, вақтлароқ қайтсам, албатта, бирга ўтириб овқатланамиз”, дедим. “Бугун сен билан нимагадир овқатланганим келувди-да, болам, ҳа майли, ишингдан қолмагин”, дедилар онам гамгин қиёфада. Аслида, ўзимнинг ҳам онам билан ўтириб нонушта қилганим келганди. На чора, илдорвий ишлар баъзан дийдордан устун тураркан. Ўша кунни онамдан айрилиб қолганман, ҳамоно армон қиламанки, нега ўшанда муштинларим билан бирга ўтирмадим?».

Siz nima deysiz?

Афсуски, бундай ҳолатларни тез-тез кузатиб турамыз. Баъзан ўтқинчи дунё ҳою ҳаваслари кетидан қувиб, бундай бебаҳо ҳаракатга астойдил қиришиб кетганларни ҳам кўрамыз. Шу йўлда умрлар соғурилади, не-не бебаҳо дамлар бои берилди. Негаки, ҳали олдинда вақт кўпдек туюлаверди. Аммо кўпчилик замондошларимиз ёнгиналаридея оқиб турган азим дарёлари — ота-оналарига меҳр кўрсатиш, ҳурматиини жойига қўйиш учун фурсат топа олмайдилар! Донишмандлар “Агар ўзинг бaxтли бўлмоқни истасанг, аввало, кимнидир бaxтли қилишга ҳаракат қил”, дея дутф этадилар. Баъзан фаний дунё дардида тинимсиз ёзғирамиз-у, қаршимиздаги ганиматларимиз ва суянчиқларимизни унутиб қўламиз! Ахир, ота-онамизнинг дуосини олиш учун ғайриоддий қаҳрамонлик кўрсатиш шарт эмас, улар биздан кўп нарсга қутмайдилар ҳам, озгина меҳримиздан боши кўкка етади уларнинг ва қўллари дуога очилади.

Ўқитувчимнинг ҳикояси: «Тўшмада муқаллас Каъбатулони кўрдим. Энг қизиги, Каъба бизнинг Дархон қишлоғимизда экан. Аниқроғи, Маккасаид ота қабристони ёнидаги катта боғда Каъбаи муаззама товланиб турибди! Қалбим ширин энтикишга тўлиб, Каъбага қарар эканман, ҳаёлимдан шундай фикрлар ўтди: «Ана, Каъба ўз қишлоғимизда-ку. Биз қандай улуг жойнинг фарзандлари эканмиз? Эрталаб бу кароматли тушдан жуда руҳланиб уйғондим. Бу ҳақда дўстимга сўзлаб берсам, негадир мени койиди: — Биласанми, бу нимани билдиради? Туғилган юртинг ҳам Каъбадек муқаддас дегани бу. Шунинг учун шаҳри азимда бесамар юрмасдан, юртингга жўна, ота-онангни зиёрат қил! Сента яна қандай ишора керак? Ҳозироқ ҳамма ишингни йиғиштир-у, қишлоғингга бориб ота-онангни кўриб кел!»

Дўстимнинг гапидан ҳулоса чиқариб, уйга равона бўлдим. Менинг ташрифимдан шошиб қолган азиз инсонларим, борлигингизга шукр! — Ахир, биз фарзандлар учун ота-онаси қолган улугроқ ҳазина, нажот кўргони борми? Агар бу ишга ҳоҳиш бўлса, вақт ва имконият ҳам топилади...»

Ўтқинчи дунё гамида умрини елдек соғуриб, руҳий хотиржамлик топмагач, айрим фарзандлар охир-оқибатда ҳамиша уни дуо қилувчи ота-онаси ёнига қайтишлари келади. Ота-оналар кўнглида эса гина-қудурат йўқ, боласи учун доим бағри очик. Беғараз дуоғўйларимиз — ота-онамизнинг ҳаётлигида кўпроқ қадрлайлик! Эвоҳ, кейин ҳашаматли мақбара қурмоқдан не фойда?!

Бахтиёр ХАЙДАРОВ,
Тошкент давлат
маданият ва санъат
институтини ўқитувчиси

Биз набираларини ёнига чорлаган момом онасини

Og'riq

жонланди. Ҳар нафасида «Худо хоҳласа, акаларинг

хотирлаб, «Номин ўчин урушнинг» дея ҳикоясини бошлар эди. Унинг бу сўзларидан жуда тасвирланганларимиз кечагидек эсимда. Чиндан ҳам, Иккинчи жаҳон уруши қанчадан-қанча одамларнинг ёстиғини қуритди. Ўғилларини урушга кузатган неча-неча оналар бир умр кутиш азобига маҳкум бўлди. Момомнинг айтишича, улар беш фарзанд бўлган экан. Акаларининг учаласи ҳам қишлоқнинг энг олди, мард, алп, чавандоз йигитлари бўлиб, уларсини бирорта кўпқари, тўй-маросимлар ўтмаган. Момом-

бирин-кетин қайтиб қолишадими», деб йўлга қарарди. Унинг ягона овунчоғи акаларимдан қолган отлар бўлиб, худди нуридийдаларига меҳр бергандек тулпорлар атрофида парвона эди. Қишлоқ йигитлари кўпқарида чопиш учун отларни сўраб келса, «Ўғилларим келгунча «ўтириб қолмасин» деб дарров рози бўлар эди. Ойларни қувлаб ойллар, йилларни қувлаб йиллар, ўтди. Онам ҳамон кутарди. Кўзидаги мунг отлар кўзига, сочидаги киров эса отлар ёлига ўтгандек эди. Онам ар-

КУТИШ АЗОБИ

нинг ҳикоялари ҳамон қулғим тағида:

— Уруш бошланганида ўсмир эдим. Акаларимнинг каттаси 22, кичиги 20, кенжаси эса 18 ёшда эди. Ота-онам икки акамнинг тўйига тайёр-гарлик кўриб, келин бўлмиш қизларни танлаб улгурганди. Орзулари саробга айланди. Дастлаб катта акам, сўнгра иккинчи акам урушга чақирилди. Кўп ўтмай кичик акамдан, икки йилдан сўнгра катта акамдан «қора хат» келди. Сўнгра кенжа акам фронтга отланди. Уруш охиридан йилларда кенжа акамдан «Бедарак йўқолди» деган хат келди. Бу айрилиқ ҳам бормиди бизга! Отам оғир мусибатни кўтаролмай тўша-ка михланди, кўп ўтмай вафот этди. Оиламизда эркак зоти қолмади. Онам, 16 яшар опам ва мен — 12 яшар қиз ҳайҳотдек ҳовлида бўзлаб қолавердик. Яхши ҳамки, меҳр-оқибатли қўшнилари бор экан. Улар билан дардлашдик, ҳасратлашдик.

Онам айрилиқ аламини меҳнатдан олиб, тинимсиз ишларди. Номинг ўчур уруш ҳам тугади. «Қора хат» келган ва «Бедарак йўқолган» баъзи йигитлар қайта бошладилар. Муштаргина онам узоқ қишлоқларга яёв бориб, улардан акаларим ҳақида сўради. Онамнинг сўнаётган умидлари яна

ғумоқлар ёнида ҳар кун узоқ ўтириб, ёлини силаб, сукут қатта хаёлан суҳбат қурарди. Эшикдан бирор киши кириб келса, онамга қўшилиб отлар ҳам безоталиб қоларди. Фарзандлар айрилиғи онамни охир-оқибат йиқитди. Тўшақда ётса-да, отхона томонга имо қиларди. Биз онамни кўтариб, отлар ёнига олиб борар, у қалпни акам урушга чақирилди. Кўп ўтмай кичик акамдан, икки йилдан сўнгра катта акамдан «қора хат» келди. Сўнгра кенжа акам фронтга отланди. Уруш охиридан йилларда кенжа акамдан «Бедарак йўқолди» деган хат келди. Бу айрилиқ ҳам бормиди бизга! Отам оғир мусибатни кўтаролмай тўша-ка михланди, кўп ўтмай вафот этди. Оиламизда эркак зоти қолмади. Онам, 16 яшар опам ва мен — 12 яшар қиз ҳайҳотдек ҳовлида бўзлаб қолавердик. Яхши ҳамки, меҳр-оқибатли қўшнилари бор экан. Улар билан дардлашдик, ҳасратлашдик.

Момомнинг ҳикоясини тинглаб, мен ҳам чуқур уйга толганман. Отхонага бориб, тулпорлар бойланадиган устунни ушламан. Ёғоч оҳур отларини қумсаб турганга ўхшайди. Момомнинг вафот этганига ўн йил бўлса-да, Пошхурт қишлоғида яшовчилар уни тез-тез ёдга оладилар...

Махтоб ДАВЛАТОВА,
Қизилқум туманидаги
7-ихтисослаштирилган
давлат умумтаълим
мактаб-интернати
ўқитувчиси,
халқ таълими аълочиси

ДУНЁНИ МЕҲР АСРАЙДИ

Ўтганлар хотирасини қадрлаш
ва кексаларни ҳурматлаш халқимизга хос анъана. Чортоқ туман

ХТМФМТТЭ бўлими ташаббуси билан тумандаги 22-мактабда бир неча йиллар шу масканда фаолият олиб бориб, кексалик гаштини сўраётган 90 ёшли Саримсоқ Низомов билан учрашув ўтказилди. «Дунёни меҳр асрайди» мавзусидаги учрашувда ижодкорлар, меҳнат фахрийлари ва устознинг шогирдлари, ўқувчилар иштирок этишди.

— Мактабимизда ҳар йили шу каби тадбирлар ўтказиш анъанага айланган, — дейди мактаб директори Ф.Маткаримов. — Чунки кекса устозларнинг панд-насиҳатлари ёшларимиз учун мактаб вазифасини ўтайди.

Кечада ўқувчилар томонидан тайёрланган мусиқий дастур намойиш этилди.

Муҳаббат УБАЙДУЛЛАЕВА,
Чортоқ ХТМФМТТЭ бўлими ходими

Tadbir

Чироқчи туманидаги 57-умумий ўрта таълим мактабида 9 май — Хотира ва қадрлаш кунини муносабати билан уч авлод учрашуви бўлиб ўтди. Тадбирга фахрий ўқитувчилар, маҳалла фаоллари, ота-оналар, педагогик йўналишдаги олий ўқув юртлирида тахсил олаётган собиқ битирувчилар таклиф этилди.

УЧ АВЛОД УЧРАШУВИ

Тадбирдан қўзланган мақсад уч авлод вакиллари ўртасидаги маънавий-маърифий ҳамкорлигини янада мустаҳкамлаш, кекса авлод тажрибаларини ёшларга ўргатиш, таълим тизимидаги ислохотлар мазмун-моҳиятини улар онгига сингдиришдан иборат.

— Бизнинг Тарағай қишлоғи туманининг энг чекка тоғли ҳудудларидан, — дейди тадбирда сўз олган 80 ёшли фахрий педагог Мусурмон Холиқов. — Авваллари бу жойларда янги бинонинг қад ростлаши ҳеч кимнинг ҳаёлига келмасди. Энди-чи, сўнгги икки йил ичида янги мактаб биноси, замонавий спорт иншооти қурилганидан биз отахонлар жуда

қувондик. Бугун шаҳар ва қишлоқ мактаби ўртасида тафовут қолмади.

Тадбирда бир янгиликка барчанинг диққати қаратилди: мактабнинг собиқ ўқувчиларидан 33 нафари айна пайтда ўқитувчилик касбини эгаллаш учун институт ва университетларда таълим олаётган. Учрашувда Тошкент давлат педагогика университети география-иқтисод

факультети талабаси Бунёд Марқаев, математика факультети талабаси Алимардон Элмуродов олий ўқув юртлирида талаба-ёшлар учун яратилган шарт-шароитлар хусусида сўзлаб, келгусида ўзлари тахсил олган мактабда ўз мутахассисликлари бўйича ишлаш ниятида эканликларини айтишди.

Мактаб директори Салим Очиллов ташриф буюрганларни мактабда яратилган қулай шарт-шароитлар, бюджетдан ташқари маблағ топиш мақсадида мактаб жамоаси томонидан барпо этилган боғ билан таништирди.

Ўктам МЕЙЛИЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

Инсон идроки коинот ва сувости олами сирларининг охирига етолмаганидек, Ер усти гаройиботлари олдиди ҳам баъзан ожиз қолади. Мўъжизакор она замин вақти-вақти билан ўзининг айрим сирларидан бизни воқиф қилиб турса-да, бор асрорини ҳеч қачон тўлиқ намоён этмайди. Номазлум қитъанинг ёки қўлнинг кашф қилиниши каби қутилмаган ҳодисалар тарихда кўп бора кузатилаган. Буни қарангки, Ер қаъридан отилаётган вулқонлар янги ороллари хосил қилмоқда. Ушбу ҳодисалар эса ўз ўрнида дунёнинг географик харитасида ҳам айрим ўзгаришларга сабаб бўлмоқда.

ХАЙВОНОТ ОЛАМИ ВА ТАБИАТ МУҲОФАЗАСИ

Галапагоснинг хайвонот оламига музлик даври ҳам дахл қилолмаган, дейди мутахассислар. Бу, балки океан тубидан отилувчи доимий вулқонлар билан боғлиқдир. Нима бўлганда ҳам, дунёнинг бошқа бирор жойида учрамайдиган хайвонларни, ҳатто, музлик давридан кейин йўқолиб кетган судралиб юрувчиларни бу ерда учратиш мумкин. Фақат Гала-

САЙЁРАМИЗНИНГ СЕҲРЛИ ОРОЛИ

Ана шундай мўъжизавий масканлардан бири, экватордан 972 км жанубда жойлашган Галапагос оролининг ўрни ҳам қачонлардир Тинч океанининг бошқа жойлари сингари сувликдан иборат бўлган. Унинг асосий қисмини океан қаъридан отилган вулқонлар ҳосиласи — 13та орол ташкил қилади. Шунинг учун ҳам Галапагос илмий адабиётларда архипелаг, яъни бир-бирига яқин жойлашган ороллар тизмаси деб юритилади. Бу ороллардаги сунгги вулқон 2005 йили кузатилган. Мутахассислар ҳудудда вулқон отилиши эҳтимоли юқори эканини таъкидлашмоқда. Галапагос майдони 7880 км кв, аҳолиси эса 30 мингга яқин бўлади.

Оролнинг тўлиқ сув ости вулқонларидан пайдо бўлганини ерининг базальт лаваси (ишасимон вулқон тоғ жинси)дан иборат эканлиги ҳам исботлайди. Иссиқ лавалар совиб, қотгандан сўнг орандан бир мунча вақт ўтиб, орол ҳудудида қушлар, суг эмизувчи, судралиб юрувчи хайвонлар пайдо бўлган. Ҳеч қачон материклар билан туташмаган оролда хайвонларнинг қандай келиб қолгани ҳақида турли қарашлар мавжуд бўлса-да, ҳали бирортаси ўзининг илмий исботини топмаган. Энг қизиқ томони, архипелаг ҳудудида яшовчи баъзи хайвонлар Ер юзидан аллақачон қирилиб кетган. Галапагоснинг 875 тур ўсимлигидан 228таси ернинг бошқа бирор жойида учрамайди. Олимлар ва сайёҳларни ҳайратга солган ҳолат эса иссиқсавар фламинго ва музликларда яшовчи пингвинларнинг бир жойида яшаш.

СИРЛИ ОРОЛГА ИЛК ТАШРИФ

Инсон қадами етмаган бу оролга биринчи марта испаниялик руҳоний Томас де Берланг 1535 йил 10 мартда тасодифан келиб қолади. Ўз жамоаси билан сафарга чиққан руҳоний кемадаги ичимлик суви қолмаганлиги боис узокдан кўринган қуруқлик томон ҳаракатланади. Кўм-кўк табиати ороллар тизмаси — архипелагга яқинлашган кема аҳли бу ерда чучук сув бўлишига заррача шубҳа қилмасди. Аммо умидлар пучга чиқди: оролда ичишга яроқли сув йўқ эди. Томас ва ҳамроҳларининг барча сайё-ҳаракатлари бесамар кетди. Ҳаёт бор, чучук сув эса йўқ! Ахир, сувсиз ўсимликлар қандай унади? Умидсизликка тушган жамоага тўсатдан ёққан ёмғир орол табиатининг сирини очди. Демак, вақти-вақти билан ёққан ёмғир бу номаъ-

лум масканнинг яшиллигини таъминлайди. Ўсимликлар эса ёмғир сувини тана ва илдизида тўплайди. Табиат сирини очган руҳоний ҳамроҳлари ҳаётини улкан кактуслар танасидаги захира сувлари орқали сақлаб қолади. Шундай қилиб, Томас де Берланг бошчилигидаги гуруҳ бу номаълум оролга ташриф буюрган илк сайёҳчилик сифатида тарихда қолди. Аммо оролнинг биринчи меҳмонлари анъанага мувофиқ унга ном бериш ҳуқуқидан фойдаланишмади. Шунга қарамай, Томаснинг ташрифи сабаб 1570 йилда тузилган дунёнинг янги харитасига архипелаг Галапагос (испан тилидан таржима қилинганда «сув тошбақаси» деган маънони англатади) номи билан киритилди. Бу пайтда Галапагос антропоген таъсирлардан холи маскан бўлиб, ерликлар унинг сирининг тағига етиб улгурмаган, оролда доимий яшовчи аҳоли эса умуман йўқ эди. 1800 йилнинг бошларига келиб Галапагос табиати одамларни қизиқтириш бошлади. Соф табиий манзара, бой хайвонот олами, турфа ўсимликлар кимнинг ҳам эътиборини тортмайди дейсиз? Ҳатто оролда доимий яшашни хоҳловчилар ҳам топилма бошладилар. Шундай қилиб, Галапагоснинг биринчи фуқароси ирландиялик денгизчи Патрик Уткинс 1807 йили оролга кўчиб келди. Денгизчи оролга илгарилар ҳам тез-тез келиб тургани боис Галапагос шароити унга аввалдан маълум бўлган.

1832 йили Эквадор давлати Галапагос ороллариغا нисбатан ўзининг эгалик ҳуқуқини эълон қилиб, бу ҳудудни Эквадор Архипелаги деб номлади. Орандан уз йил ўтиб архипелагга ёш олим Чарльз Дарвин илмий изланишлар олиб бориш мақсадида келди. Архипелаг тадқиқотчининг ер пайдо бўлиши, биологик ўзгаришлар ҳақидаги қарашларини ва жониворлар эволюцияси назариясини илмий исботлашига ёрдам берди. Охириги юз йил ичида эса Галапагосда катта илмий изланишлар ўтказилиб, геология, орнитология, ботаника, зоология, герпетология соҳалари бўйича илмий янгилар кашф этилди.

палас оролларидагина яшовчи филсимон сув тошбақаси орол номланишига асос бўлган. Галапагос тошбақаси катта ҳажми (1 метрдан зиёд), оғирлиги (300 кг.га яқин) ва бўйиннинг узунлиги билан бошқа тошбақалардан кескин фарқ қилади. Ўртача оғирлиқдаги одамни тошлари устида кўтариб, бемалол сайр қилдира оладиган бу йирик тошбақа 200-250 йилгача яшаш мумкин. Умрининг узунлиги боис Галапагос тошбақасининг зоолог мутахассисларга номаълум жиҳатлари жуда кўп. Уни тўлиқ ўрганиш учун бир неча авлод олимлари узлуксиз кузатув олиб бориш керак. Афсуски, манбаларда келтирилганча, бу ноб жониворнинг 10 млн.га яқини инсоният томонидан қириб ташланган.

Орол хайвонот оламининг яна бир ажабтовур намунаси Галапагос ҳудудидagina учрайдиган, кўриниши жиҳатдан динозаврни эслатувчи игуаналардир. Баъзи манбаларда бу хайвон аждархо (дракон) деб ҳам аталашининг боиси гавдасининг қисқариши ва орқасида бўйи баравар чўзилган учбурчаксимон тароқларидир. Узунлиги бир метрдан ошадиган игуананинг бош қисми лимон рангидан, гавдаси эса қизил-малла тусда. Оролга ташриф буюрувчи сайёҳларнинг асосий қисми дараксимон кактуслар орасида ҳаракатланаётган игуаналарни тунда томоша қилишга ишқибоз. Бу манзара Музлик давридан аввал яшagan динозаврларни эслатиши билан одамларга завқ беради.

Галапагосга нисбатан Эквадорнинг эгалик ҳуқуқи эълон қилинганга қарамай, уша йилларда дунёнинг бой аҳоли қатлами орасида сув тошбақаси ёғидан фойдаланиш урфга кирди. «Аслзодалик»нинг бир кўриниши сифатида зодагонларнинг тошбақа ёғига муккабидан кетиши овчиларни тобора кўпроқ тошбақа овлашга ундирди. Оролга келувчилар шунчаки қизиқиш юзасидан ёки сайёҳатдан эсдалик сифатида оролнинг ноб тошбақасидан олиб кетар; тошбақа ёғи, тоши ва қосаби билан савдо қилувчилар эса бир неча юзлаб ҳимоясиз жониворни ваҳшийларча овларди. Европа ва

унда ўтмиш ва бугунги табиатнинг жонли намуналарига гувоҳ бўласиз

америкалик овчиларнинг оролдаги камёб хайвонларга нисбатан шафқатсиз муносабатда бўлиши, уларни истаганча овлаб кетиши орол табиатига жиддий таъсир кўрсатмай қолмади. Гарчи Галапагос табиатини асраш тўғрисидаги илк қонун 1934 йилда қабул қилиниб, 1936 йили қайта тўлдирилган бўлса-да, 1950 йилгача архипелагнинг ўсимлик ва хайвонот оламига етказилган зарар учун ҳеч қандай чора кўлланилмади. 1955 йилга келибгина Табиати асраш халқаро фонди Галапагоснинг маҳаллий бойликларини қўриқлаш ташаббуси билан чиқди.

1959 йили Эквадор ҳукумати Галапагосда орол ҳудудининг 97,5 фоизини қамраган Миллий бог ташкил этилгани эълон қилди. 1978 йили ЮНЕСКО орол бутун инсоният бойлиги эканини таъкидлаб, Галапагос табиатини асраш бўйича бир неча йўналишда дастур ишлаб чиқди. Бу муҳофазалар архипелагга салбий таъсирлардан сезиларли даражада ҳимояланган бўлса-да, орол атрофида ҳамон ноқонуний балик ови давом этаётгани ақула ва денгиз жониворларининг йўқолиш хавфини келтириб чиқармоқда. Шунингдек, туризмнинг кескин ривожланиши, оролда доимий яшовчи аҳолининг кўпайиши (аҳоли сонининг ортишига туғилишдан ташқари, ноқонуний иммиграциянинг ҳам ҳиссаси катта) ҳам архипелаг табиатига антропоген таъсирларнинг ортишига сабаб бўлмоқда. Яқинда «Джессика» нефт танкери аварияси Галапагоснинг хайвонот ва ўсимлик дунёсига катта зарар келтирди.

АРХИПЕЛАГ БЎЙЛАБ САЙР

Галапагос архипелаги 13та катта ва 6та кичик оролчалардан ҳамда 107та қоядан иборат. Тадқиқотлардан маълум бўлишича, Галапагосдаги илк орол бундан 5-10 млн. йил муқад-

дам Тинч океанидаги тектоник ҳаракатлар натижасида пайдо бўлган. Энг ёш орол — Изабелла ва Фернандинада эса ҳамон вулқон ҳаракатлари кузатилади. Оролларнинг номлари, асосан, тарихий шахслар шарафига берилган. Ҳажм жиҳатдан олиб қарайдиган бўлсак, ороллар майдони бири-бирдан анча фарқ қилишини кўриш мумкин. Архипелагнинг энг катта оролига Христофор Колумб сайёҳларининг ҳомийси малика Изабелла номи қўйилган бўлиб, майдони 4640 км кв.ни ташкил қилса, энг кичиги эса 1,1 км кв ҳажмдаги Чарльз Дарвин номи билан аталувчи орол ҳисобланади. Архипелагнинг энг баянли нуктаси — Изабелла оролидаги Вулф чўққиси денгиздан 1707 метр баландликда жойлашган. Аммо айтиб ўтиш кераки, Галапагос оролларидаги майдон тектоник ҳаракатлар оқибатида ўзгариши мумкин.

Бундан ташқари, оролларнинг хайвонот олами ҳам бири-бирдан қисман фарқ қилади. Масалан, олмон геологи Теодор Вольф шарафига номланган оролда Галапагосга хос ажойиботлардан ташқари, фақат шу оролда яшайдиган чумчуқсимон оиласига мансуб гаройиб қушни учратиш мумкин. Нафақат Галапагоснинг бошқа оролларида, балки дунёнинг бирор қитъасида учрамайдиган бу қуш тирик жониворлар қони билан озиқланади. Бир қарашда беозор кўринган чумчуқни узок вақт кузатсангиз, унинг ҳақиқий йирткичлардек ҳаракатлари гувоҳ бўласиз. Сайёҳларда Вольф оролига бўлган қизиқишининг ортишига айнан шу кичкина қанотли йирткичнинг ҳаракатлари сабаб. Майдони 130 км кв бўлган Марчена ороли йирик калтакесаклар макони ҳисобланади. Кичик ороллардан бири Рабидада эса Галапагос архипелаги бўйлаб кенг тарқалган фламинго учрамайди. Мутахассисларнинг фикрича, қачонлардир бу ерда ҳам фламинголар бўлган, аммо оролга инсон таъсирининг ортиши унинг озиқланишини қийинлаштирган ва оқибатда улар қўшни оролларга учиб кетган. Аҳолиси энг кўп орол Санта-Крус эса Галапагос рамзига айланган жонивор — йирик сув тошбақасининг маконидир.

Галапагоснинг илк меҳмони Томас де Берланг уни «Сеҳрли орол», оролда турли тадқиқотлар ўтказиб, унинг айрим сирларидан воқиф бўлган олим Чарльз Дарвин «Эволюция жаннати», Жак Ив Кусто эса «Табиатнинг сунгги соф намунаси» деб таъриф берган. Бундан миллион йиллар аввалги ва ҳозирги табиатнинг жонли намуналарини кўришни хоҳласангиз, Галапагос оролларига сайёҳат қилинг. Аммо унутманг, Галапагос бутун инсоният бойлиги, у табиатнинг сунгги соф намунаси. Шу боис, ташрифингиз орол табиатига озор етказмасин.

Дилроз АБРАЕВА,
«Ma'rifat» мухбири

FARQ B'ULGAN МАТЕРИК
ТОПИЛДИ

Япония ва бразилиялик олимлар гуруҳи «Синкай 6500» батискафи ёрдамида Атлантика океани бағрида суяга фарқ бўлган материк изларини топишди. Бу ҳақда Япониянинг Денгиз ва ер фан-технологиялари бўйича агентлиги томонидан маълум қилинди.

Батискаф океан сатҳидан 900 метр чуқурликда ўзига хос қатламни аниқлади. Геологик таҳлиллар ушбу қатлам материкка хос бўлган гранит ва кварцдан ташкил топганини кўрсатди. Олимларнинг таъкидлашича, бундан бир неча ўн миллион йиллар муқаддам сув остига фарқ бўлган қуруқликнинг узунлиги минг километри ташкил этади.

Ҳозирча олимлар ушбу ҳудудда ҳеч қандай қадимий цивилизация ёки инсон омили белгиларини қайд этишгани йўқ.

«Синкай 6500» батискафи экспедицияси фаолияти жорий йилнинг январь ойида Ҳинд океанида бошланган эди. Унинг асосий мақсади океан остидаги флора ва фаунани ўрганиш, океан ости тузилиши ва рельефини тадқиқ қилишдан иборат. Атлантика океанидан сўнг батискаф Кариб денгизи томон йўл олиб, ўз иштини Тинч океанида ниҳоясига етказди.

«Синкай 6500» батискафи 6000 метр чуқурликкача тушиш ва бортда бошқарувчи ҳамда бир нафар талқикотчини олиб юришга мўлжалланган.

УЙҚУСИЗЛИК САРАТОНГА САБАБ (МИ?)

Уйку билан боғлиқ муаммоларга дуч келган эркакларда простата бези саратонига чалиниш хавфи икки баробар орттиши мумкин. Бу ҳақда исандиялик олимлар томонидан «Саратон эпидемиологияси, биомаркерлар ва унинг олдини олиш» («Cancer Epidemiology, Biomarkers & Prevention») журналага тақдим этилган мақолада батафсил фикр юритилган.

АҚШдаги саратонга оид талқикотлар ассоциациясининг маълумотномасида қайд этилишича, Рейкьявикдаги Исландия университети олимлари 67дан 96 ёшгача бўлган 2,1 минг нафар беморнинг хасталик тарихини ўрганиб чиқишди. Уларнинг барчасида талқикотта жалб этилгунга қадар саратон ташхиси қўйилмаган эди.

Барча эркаклар қачон уйку дори қабул қилгани, уйкуга кетишда қийинчиликларнинг мавжудлиги, тунда тез-тез уйғониш, жуда барвақт ўрнидан туриш сингари уйку бузилишига оид турли саволларга жавоб беришди. Яқинда 8,7 фоиз иш-тириқчиларда уйқунинг қучириқлиги қайд этилди. 5,7 фоизда эса вазият ўта оғир эди.

Тажрибаларда уйку бузилиши кузатилаётган беморларда саратонга чалиниш хавфи 1,6-2,1 баробар ортқ экани маълум бўлди. Кучли уйку бузилишига дуч келган кишилар эса хасталикка уч баробар кўпроқ чалинаган экан.

Ушбу муаммони янада аниқроқ ўрганиш мақсадида олимлар тунда фақатгина зарурат юзасидан уйғонувчи эркакларни тажрибадан четлаштириб кўришди. Бироқ шунда ҳам натижалар ўзгаришсиз қолди.

— Простата бези саратони эркаклар умумий саломатлиги борасидаги асосий муаммолардан бири. Шунингдек, уйку бузилиши ҳам улар ўртасида кенг тарқалган. Агар ҳулосаларимиз келгусидаги кенг масштабдаги талқикотларда ҳам ўз тасдиғини топса, хасталик хавфини камайтиришда уйку тиббий даволаш объектига айланиши мумкин, — дейди тиббиёт фанлари доктори Лара Сигурдардоттир.

КЕНГ ВА РАВОН ЙЎЛЛАР

юрт ободлигини белгилловчи омпн

Миллий матбуот марказида «Жаҳон андозаларига мос автомобиль йўллари тармоғини такомиллаштириш, транспорт коммуникациялари тизимини халқаро автомобиль йўллари кенг интеграциялаш, миллий автомагистралда ижтимоий объектларни шакллантириш борасида белгиланган чора-тадбирлар ижроси» мавзусида матбуот анжумани ўтказилди.

Молия вазирлиги ҳузуридаги Республика йўл жамғармаси томонидан ташкил этилган анжуманда юртимизда транспорт ва коммуникация қурилишини ривожлантиришни жадаллаштириш, ҳусусан, миллий автомагистрал таркибига кирувчи халқаро ва давлат аҳамиятидаги автомобиль йўллари қуриш ва реконструкция қилиш борасида амалга оширилаётган ишлар ҳақида маълумот

Matbuot anjumani

берилди. Сўзга чиққанлар 2011—2015 йиллар давомида юртимизда 2603 км. автомобиль йўллари, шундан 474 км. цементбетон, 1832 км. асфальтбетон қопламали йўл ҳамда 1910 метр кўприklar ва йўл ўтказгичлар қуриш кўзда тутилганига тўхталиб ўтишди.

Ҳақиқатан ҳам бугунги кунда йўлларимиз кенг ва равонлиги катта аҳамият берилмоқда. Зотан бу юрт ободлигини белгилловчи омиллардан биридир. Шу боис нафақат халқаро, давлат ва маҳаллий аҳамиятдаги автомобиль йўллари, балки ҳўжаликлараро автомобиль йўллари таъмирлаш ишларига ҳам катта эътибор қаратилмоқда.

Санобар ЖУМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

СУЯК ТЎҚИМАЛАРИ
ЎСТИРИЛДИ

Америкалик биотехнологлар илк бор қайта дастурлаштирилган тармоқ ҳужайраларидан суюқ тўқималарини ўстиришда фойдаланишди.

Нью-Йоркдаги Тармоқ ҳужайралари жамғармаси вакили Жузеппе де Пеппо ва унинг ҳамкасблари қайта дастурлаштирилган тармоқ

ҳужайралари (iPSC)дан дастлабки тўлақонли суюқ тўқималарини муваффақиятли етиштиришга эришдилар. Ушбу тармоқ тўқималари инсон тери ҳужайраларидан ўстирилди. Тадқиқотлар вақтида улар iPSC-ҳужайраларининг қандай ўсиши, атрофини қуршаб олган муҳит кимёвий таркибининг трансформация (бир муҳитдан иккинчи муҳитга ўтиш) жараёнига таъсирини ўрганишди. Бу эса олимларга суюқ тўқималарини ўстиришда «хамиртуруш» вази-фасини ўтовчи тармоқ ҳужайраларини яратишнинг учта усулини белгилаб олишга ёрдам берди.

Муваффақиятлар тармоқ ҳужайраларининг «сифати»ни бир қанча намуналарни ўстириш ва уларни туғилгандан имун тизими фаолият кўрсатмаётган кемирувчилар териси остига қўчириб ўтказиш орқали аниқлаб олишди. Бу эса имплантантларнинг тератомлар — саратон ҳужайраларига айлани-шини кузатиш имкониятини яратди. Бир қатор тажрибалардан сўнг биологлар қўчириб ўтказилгандан сўнг уч ой да-вомига ўз шакли ва вазифаларини сақлаб қолувчи мейерда-ги суюқ намуналарини ўстиришга муваффақ бўлишди.

Биотехнологларнинг сўзларига кўра, мазкур усул ва янги ҳужайралардан био-«протез»ларни ўстириш ва уларни ин-сон танасидаги шикастланган суюқлар билан алмаштиришда фойдаланиш мумкин.

Де Пеппо ва унинг ҳамкасблари олдида яна бир муам-мони бартараф этиш масаласи турибди. Яъни улар суюқ тўқималари орасидан ўтовчи қон томирларини ўстириш ва уларни беморнинг қон-томир тизими билан боғлаш йўл-ларини топишлари лозим.

ЭЛЕКТР ЧОЙНАК БАКТЕРИЯЛАРГА
ҚИРОН КЕЛТИРАДИ

Антибактериал технология асосида яратилган янги «SILVER ION» электр чойнак қайнаш жараёнида сувдаги бактерияларни йўқотиш ҳусусиятига эга. Шу мақсадда чойнакнинг пластик қисми кумуш ионлари билан бойитил-ди. Унинг яна бир афзаллиги шундаки, орадан бир сутка вақт ўтса ҳам чойнакдаги сув ўз ҳусусиятини ўзгартир-майди.

Кумушнинг фойдали жиҳатлари инсониятга азалдан маълум. Қадимги юнонлар суюқликларни кумуш идишларда сақлаб, унинг мусоффолигини таъминлашган. «Tefal» ком-панияси ҳам анъанавий усулга мурожаат қилган ҳолда ил-мий янгилликка қўл урди. Мазкур инновацион маҳсулот ку-муш ионлари билан бойитилган илк чойнак сифатида эъти-роф этилди.

Қуввати 2400 Вт бўлган чойнакнинг ички томони ультра сай-қалланган қайнатувчи қоплам билан қопланган-ни боис, чойнак четла-рида турли қатламлар пайдо бўлишининг 40 ба-робаргача камайтиради. «SILVER ION» маҳсу-лоти истеъмолчиларга оқ, сариқ, қуранг ва пуштиранг кўринишда тақдим эти-лади. Ундаги ҳароратни назорат қилувчи мослама эса қайси навадги чойни дамлашингизга қараб сувни қайнатишга қўмақлашди.

Санжар РУСТАМОВ тайёрлади

JUMLA DA JAHON

yangi fikrlar o'zbekdani

Ўтган йилнинг декабрь ва жорий йил февраль ой-ларида дунёнинг 27 мамла-кати банкоматларидан 45 миллион долларни ноқону-ний ўзлаштирган халқаро хакерлар гуруҳи аъзоси ҳисобланган 22дан 35 ёшга-ча бўлган етти нафар АҚШ фуқароларига нисбатан айблов эълон қилинган.

Бангладеш пойтахтида рўй берган нохуш ҳолат — 8 қаватли бинонинг қулаб туш-ганидан 16 кун ўтиб (воқеа 24 апрелда содир бўлган) қутқарувчилар вайроналар остидан Решии исмли аёлни соғ ҳолда топишгани, ҳо-ди-са жойида эса қидирув иш-лари давом эттирилаётгани, ҳозирга қадар ҳалок бўлган-лар сони эса 1030 нафардан ошиб кетгани ҳақида маълу-мотлар тарқатилган.

«Associated Press» ахборот агентлигининг маълум қилишича, Мексика пой-тахти Мехико яқинидаги Экатепек шаҳрида табиий газ ортилган автоцистерна-нинг номаълум сабабларга кўра портлаши оқибатида 20га яқин киши ҳалок бўлган, 36 нафари эса жа-роҳатланган.

Италиянинг Генуя порти-да юк кемаси бошқарувни йўқотиб, қузатув миносаси-га келиб урилиши натижаси-да 3 киши ҳалок бўлган, 6 нафар ишчи эса кучли жаро-ҳат олиб шифохонага жой-лаштирилган.

Австралиялик денгиз қут-қарувчилари ҳамда полиция томонидан «Carnival Spirit» саёҳат лайнерида дўстлари ва оила аъзолари билан бир-галикда денгиз саёҳатига йўл олиб, номаълум сабаб-ларга кўра кема бортдан ўзини денгизга ташлаб, бе-дарак йўқолган 2 нафар ин-сон қидирилмоқда.

1994 йилда Самарқанд вилояти Каттакўрғон туманидаги 4-умумий ўрта таълим мактаби томонидан Қобилов Синдбод Мирёкубович но-мига берилган № 632938 рақамли шаходатнома йўқолганлиги сабабли

БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбе-кистон Миллий университети маъ-мурияти ва Касаба уюшма қўмитаси Биология-тупроқшунослик фа-культети «Тупроқшунослик ва агро-кимё» кафедрасининг доценти Зул-хумор Хайдухаммедованинг отаси

ЛУТФУЛЛА ОТАНИНГ

вафоти муносабати билан таъзия билдиради.

Олимнинг ўзидан кейин яхши от қолдириши ҳам тангри инояти экан. Ўзбек тилшунослигида, туркийшунослик илмида чуқур из қолдирган, тирикчилигида кўпнинг ҳурматида эга бўлган олимлардан бири филология фанлари доктори Қозоқбой Маҳмудовдир.

Мен Қозоқбой акани 1984 йилдан буюн биламан. Ўзбекистон Фанлар академиясининг Қўлёзмалар институтида ишлардим. Ёш изланувчиман, маслаҳат олгани Тил ва адабиёт институтига — таниқли мутахассис дея эшитганим Каюмжон Каримов ёнига бордим. У тил тарихи бўлимида Қозоқбой Маҳмудов билан бирга ишларди, бир хонада ўтиришарди. Каюмжон ака оғир, босиқ, теран фикрли олим эди. Ўзбекистонда "Қутадғу билиг"ни чуқур ўрганган олим шу киши бўлади. Қозоқбой ака қотмадан келган, содда, камсусум киши. Фонетика тарихи бўйича ундан ўтадигани йўқ эди. Умуман, тил тарихи, туркий тилларни қисий ўрганиш бўйича бу ерда яхши бир мактаб шаклланган, бўлимга профессор Шамсуддин Шукров раҳбарлик қиларди. Туркий тиллар тарихи бўйича тадқиқот олиб бораётганлар маслаҳатга шу бўлимга келар, диссертация муҳокамалари ҳам шу ерда ўтарди. Мен Каюмжон ака, Қозоқбой ака билан учрашиб, уларга "Қутадғу билиг"нинг уйғур ёзуви қўлёзмаси устида тадқиқот олиб бораётганим, мўлжалдаги режаларимни сўзлаб бердим. Иккала олим мени эътибор билан тинглаб, жўяли маслаҳат берди. Шу баҳона бўлдики, Тил ва адабиёт институтига серкатнов бўлиб қолдим. Кейинчалик, номзодлик диссертациям аяқланиб, ёқлашга олиб борганимда ишимга ҳолис ёндашиб, қўллаб-қувватлаганлар ҳам

ана шу олимлар бўлди. Қозоқбой Маҳмудовнинг асосий илмий фаолияти Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институтида кечди.

ТЕРАН ФИКРЛИ ОЛИМ, ХОКИСОР ИНСОН ЭДИ

тида, кейинчалик Қўлёзмалар институтида кечди.

Қозоқбой Маҳмудов олим бўлиши билан бирга, кўзга кўринган ўқитувчи ҳам эди. У узоқ йиллар Тошкент давлат шарқшунослик институтида профессор лавозимида талабаларга туркий тиллар тарихидан дарс ўтди. Талабалар ҳурматини қозонган эди.

Қозоқбой ака билан Қўлёзмалар институтида, сўнгра Шарқшунослик институтида бирга, бир бўлимда ишладик. Теварагидагилар, ёш-яланг билан суҳбатни ёқтирарди домла. Жиддий мулоҳазалар, ора-чора ҳазил-мутойибалар ҳам бўлиб турарди. Шунча йил ишлаб, кимса билан "сен-мен"га борганини билмайман. Ўзбекнинг тарихини, ёзма ёдгорликларини, тилини, ше-валарини яхши биларди у. Айниқса, тарихий фонетика соҳасида илгор кўзқарашлари билан танилган, унча-бунча олим тушуниб ета олмаган бўлимга эга эди. Тил тарихининг бузиб талқин этилувини ёқтирмасди.

Сўнги пайтлари олимлар орасидан "Туркий тиллар, хусусан, ўзбек тили тарихида сингармонизм учрамаган, то-

вушлар уйғунлиги тўғрисидаги қарашлар бўлмағур гап", дегувчилар ҳам чиқиб қолди. Тўғри, ўтмишда "сингармонизм" деган истилох ишлатилмаган. Лекин туркий тилининг товушлар системаси узоқ уйғунлик, ингичка-йўғонлик ҳодисаси бор нарса. Маҳмуд Кошгарийнинг "Девону луғатит турк" асарини ўқинг, ўтмишда яратилган қўлёзмаларни, Навоий асарларини

Yodnoma

деб аталган.

Қозоқбой ака узоқ йиллик илмий фаолияти давомида яратган энг йирик ишларидан яна бири "Туркий тафсир"нинг илмий матнидир. Умрининг катта бир қисми ана шу асарни нашрга тайёрлаш билан ўтди. "Туркий тафсир" XII-XIII асрларга тегишли. У туркий

синчиклаб ўрганинг — ҳар қадамда бу ҳодисанинг исботини кўрасиз. Қолаверса, ҳозирги туркий тилларга эътибор қаратинг — уларда унлар уйғунлиги хануз амалда. Қозоқбой Маҳмудов ўз асарларида туркий ёзма ёдгорликлар тилидаги ана шу ҳодисани ёқлади, битиклар тилининг товуш системаси, фонетик ҳодисалар тўғрисидаги илгор қарашларини илгари сурди. У ўз тилини жондан ортиқ се-варди, она юрт тарихини яхши биларди.

Қозоқбой Маҳмудов кўзи тирикчилигида анча-мунча ишни юзага чиқарди: йирик монографиялар, рисоалар, чуқур мазмунга эга мақолалар чоп эттирди. Унинг кўзга кўринган тадқиқотларидан бири "Аҳмад Югнакийнинг "Ҳибат ул-ҳақойик" асари ҳақида" (Тошкент, 1972) деб аталади. Монографияда асар тилининг морфологик хусусиятлари кенг таҳлил қилинган. Китебда асар қўлёзмаларининг илмий-танқидий матни, луғати ҳам берилган.

Олимнинг бошқа бир монографияси "XIII-XIV аср ёзма обидалари тилининг фонетик системаси" (Тошкент, 1990)

тилда яратилган тафсилларнинг энг эскисикидир. Асарнинг муайян бўлаги Куръони каримнинг таржимаси саналади. Аҳамиятли жиҳати шундаки, у диний-фалсафий асаргина эмас, ўз даврининг бебаҳо ёдгорлиги, эски туркий тилини ўрганиш учун ҳам муҳим манбадир. Қозоқбой Маҳмудов Санкт-Петербург қўлёзмаси асосида асарнинг илмий транскрипциясини тузиб, матни ҳозирги ўзбек тилига ўғириб чиқди. Ҳар қандай мутахассис ҳам бундай мураккаб ишга қўл уришга жазм этолмайди. Бу юмушнинг ўта қийинлигини матни кўрган-билган кишигина тасаввур қила олади. Қозоқбой ака умрининг охириг кезларида уни чоп эттириш учун ҳаракатга тушиб қолганди. Қуввати етмади...

Қозоқбой ака олим сифатида ҳам, инсон сифатида ҳам сафдошлари, ўзидан кейинги ёшлар орасида яхши от қолдирди. Билганларини ёшларга ўргатди, ўз асарларида битиб қолдирди. Шунинг ўзиёқ ёшларга сабоқ.

Қосимжон СОДИКОВ,
филология фанлари
доктори, профессор

ШОГИРДЛАРИ ҲАЁТИДА ЯШАМОҚДА

Узоқ йиллар давомида Жиззах шаҳридаги 16-умумтаълим мактабига раҳбарлик қилган Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ўқитувчи Турсунбой Холматов касбидан кадр топган инсонлардан эди.

— Устоз ҳамиша изланишда ва ўқиб-ўрганишда бўларди, — дейди шогирди, ҳозирда мактаб директори Султон Комилов. — Домла болалар зерикиб қолмаслиги учун дарсни турли кўринишларда, бир-бирига ўхшамаган тарзда ташкил этишни қайта-қайта ўқтирарди. Энди билсам, устоз ўша вақтлардаёқ таълимга интерфаол усулларни жорий этиш тарафдори бўлган экан.

Турсунбой Холматов мактабнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлашга жиддий эътибор берган. Вилоятда биринчи бўлиб лингафон кабинетларини ташкил этди. Кўргазмалар қуруллар, тарқатма материаллар асосида дарс ўтишни йўлга қўйди.

Устоз педагог таълимга оид бирорта янгиликни эшитса, тавсия ёки китоб олса, албатта, ўқитувчиларни ана шу янгиликлардан хабардор этарди.

У киши рафикаси Шаҳри опа билан 2 ўғил, 6 қизни воёга етказди. Фарзандлари ҳам ота изидан бориб, бугун ёшларга сабоқ бермоқда. Жиззахда бу хонадон муаллимлар оиласи дея аталishi бежиз эмас.

Устознинг хонадони бугун дўсту биродарлар, шогирдлар билан гавҳим. Қуни кеча эса мактабда Турсунбой Холматовнинг хотира кечаси ўтказилди. Тадбирда домланинг ибратли ишлари яна бир бор эсга олинди.

Абдусаттор СОДИКОВ,
"Ma'rifat" мухбири

ЮЗ БИЛАН ЮЗЛАШИНГ, ШОДОН, СОҒ, ОМОН!

Турсунпўлат ака Холмуҳамедов фидоий инсон. Бундай одамларнинг дўсту ёронлари кўп бўлади. Эллик йилдан зиёд умрини болалар нашрига бағишлаган инсонда нега ҳам дўст бўлмасин? Бугун унинг кўп сонли дўстлари во шогирдлари уйига кўнғироқ қилиб, гулдасталар билан келиб, байрам билан қутлашмоқда.

Меҳри дарё бу кишини доим чин инсоний фазиятлари учун ҳурмат қилишган. Жудаям киришимли, мўмин-қобил, камтар, ўзгалар таъшишга диққат-эътиборли, ҳеч кимдан ёрдамини аямайдиган инсоннинг яхшилиги юз-кўзидан сезилиб туради. Турсунпўлат акага ўз вақтида Фафур Фулом, Мақсуд Шайхзода, Зулфия, Саид Аҳмад каби адабиёт на-

ган невар ва эваралари қуршовида уй вазифасини бажаришга киришарди. Бу, ахир, педагогика эмасми?

Ижодкор инсон Турсунпўлат ака болалар учун кичик ҳикоялар ҳам ёзган. Улар "Гулхан", "Фунча" каби болалар нашрларида чоп этилган. Шунингдек, бундай асарлари "Олмахон" тўплами ва "Ёшлик" алма-хидан ўрин олган.

Ta'lim fidoyilari

Одамзод олижаноб ва адолатли инсонларга талпиниб яшайди.

Кўнгилда бундай инсонлар билан кўпроқ суҳбатлашиш истаги туғилади. Айнан шу фазилатлари учун ҳам Турсунпўлат ака ҳамisha ҳурматда. Т.Холмуҳамедовнинг ҳаёти қўллаб қизқарли воқеаларга бой бўлган. Унинг айтишича, кўнларнинг бирида обуна юзасидан бир гуруҳ журналистлар билан бирга вилоятга, хизмат сафарига йўл олишарди. Таълим соҳаси ходимлари билан бўлган учрашув чоғида Турсунпўлат акани журналнинг техник ва бадий муҳаррири, деб таништиришган. Тадбир кўнгилдагидек якунланган. Учрашууда иштирок этган бир аёл уйига келиб, бўлиб ўтган тадбир ҳақида турмуш ўртоғига гапириб

Одамзод олижаноб ва адолатли инсонларга талпиниб яшайди.

Кўнгилда бундай инсонлар билан кўпроқ суҳбатлашиш истаги туғилади.

Т.Холмуҳамедовнинг ҳаёти қўллаб қизқарли воқеаларга бой бўлган. Унинг айтишича, кўнларнинг бирида обуна юзасидан бир гуруҳ журналистлар билан бирга вилоятга, хизмат сафарига йўл олишарди. Таълим соҳаси ходимлари билан бўлган учрашув чоғида Турсунпўлат акани журналнинг техник ва бадий муҳаррири, деб таништиришган. Тадбир кўнгилдагидек якунланган. Учрашууда иштирок этган бир аёл уйига келиб, бўлиб ўтган тадбир ҳақида турмуш ўртоғига гапириб

беради. Суҳбат чоғида пойтахтдан келган обрўли меҳмонлардан бири техника ишлари бўйича катта мутахассис эканини алоҳида таъкидлайди. Бу хушхабарни аёлидан эшитган машина-трактор парки раҳбари эртаси куни Турсунпўлат акани меҳмонхонадан излаб топади. Меҳмонга вазиятни тушунтириб, ўзининг ҳамкасблари учун қиллоқ хўжалиги машиналарига техник хизмат кўрсатиш борасидаги янгиликлар мавзусида учрашув ўтказиб беришни илтимос қилади. Бу гапни эшитиб, Холмуҳамедовнинг ҳамкасблари қулгидан

ўзларини зўрға тийиб, хонани тарқ этишади. Турсунпўлат ака эса суҳбатдошига вазиятни босиқлик билан тушунтирарди.

Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган журналист Турсунпўлат Холмуҳамедов айти кунда тўққизинчи ўйилликка илк қадам қўйди. Бу ажойиб инсонни табарруқ ёши билан қўнчилик қатори самимий қутлаб, юз билан соғ ва омон юзлашишини тилаб қоламиз!

Аҳмаджон ДОЛИМОВ,
журналист, Ўзбекистонда
хизмат кўрсатган халқ таълими
ходими

СИФАТЛИ ТИББИЙ ХИЗМАТ

мусобақаларнинг кўнгилдагидек ўтишида асосий омиллардан бири

Мусобақаларнинг кўнгилдагидек ўтиши ва спортчиларнинг бор имкониятини тўла юзага чиқариши тўқис шарт-шароитларга ҳам боғлиқ. Шу маънода айтганда, спортчиларнинг турар жойлари, ошхонаси ҳамда овқатланиш тартиби, мусобақа ўтказиладиган объектлар хизматга шай бўлиши лозим. Хусусан, Бухоро шаҳри мезбонлик қилувчи навбатдаги Универсиада спорт мусобақаларининг рисоладагидек ўтиши учун ҳам айти кўнларда қизғин тайёргарлик кўрилади.

Талаба-спортчиларнинг бахсларга фаол киришишлари, ҳар бир синовга руҳан тайёргарлик кўриши ҳамда ўз иқтидорини кўрсатишлари, шу жумладан, рисоладагидек дам олишлари учун тиббий жиҳатдан муносиб тадорик кўриш муҳим аҳамият касб этади. Албатта, бундай масъулиятни аъло даражада бажариш учун ҳар бир тиббиёт ходими Универсиадада спорт ўйинлари мақсад ва моҳиятини чуқур англаган ҳолда иштирокчиларнинг ҳар бир хатти-ҳаракати, айниқса, тозалик, гигиена ва спортчиларнинг бевоҳита саломатлигини назорат қилиб туриши зарур.

— Маълумки, кунлик мусобақалардан сўнг спортчилар ҳамда меҳмонлар ётоқхоналарда дам олиш билан бирга, кейинги беллашувларга тайёргарлик кўри-

шади, — дейди Бухоро вилояти соғлиқни сақлаш бошқармаси бошлиғи Икром Амонов. — Бундай пайтда спортчиларнинг ўзлари истагандек ҳордиқ чиқариши, машғулотлар вақтида имкон қадар жараҳат олмаслиги, овқатланиш борасида ҳам муаммолар чиқишига заррача йўл қўймаслик мусобақа мутасаддиларининг асосий вазифаларидан биридир. Универсиадада иштирокчиларни 9та ҳудуддаги ётоқхоналарга жойлаштириш белгиланган тартибда олиб борилади ва уларда тиббиёт хонаси ташкил этилиб, бир нафардан реаниматолог шифокор бириктирилган. Спорт мусобақалари ўтадиган жойлар, ётоқхоналар, ошхоналардаги жами 43та тиббиёт хонаси махсус рўйхат асосида 24 турдаги тиббий жиҳоз, 30 тур-

«Universiada — 2013»

даги дори-дармон билан таъминланган. Ҳар бир ҳудудда хизмат кўрсатадиган тиббий ёрдам машиналари учун эса 49 турдаги дори-дармон воситалари ажратилган.

Универсиаданинг тантанали очилиш ва ёпилиш маросимлари ўтказиладиган «Бухоро» марказий спорт мажмуасида 2та тиббиёт хонаси, 36та тиббий пост ташкил этилган бўлиб, уларда 36 нафар малакали врач ва 36 нафар тиббиёт ҳамшираси иштирокчилар хизматига бўлади. Албатта, қолган спорт мусобақалари бўлиб ўтадиган майдон ва спорт мажмуаларида ҳам худди шундай тиббий хизмат кўрсатиш бўлимлари ташкил этилган.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, «Универсиада-2013» мусобақалари жараёнида соғлиқни сақлаш тизими томонидан жалб этилган 284 нафар тиббиёт ходими тайёргарлик ўқув-машғулотларини ўташди. Жумладан, улар учун «Спорт мусобақалари қатнашчиларига турар жойларда биринчи тиббий ёрдам кўрса-

тиш курслари» ва «Мусобақаларда кузатилиши мумкин бўлган жараҳат турлари ва уларга биринчи ёрдам курси» бўйича амалий қўлланмалар махсус китобча кўри-нишида нашр этилиб, тарқатилди.

— Табиийки, биз тиббиёт ходимлари ушбу нуфузли мусобақа қатнашчиларининг соғлиғи ҳамда кайфияти Универсиадада шукухига монанд бўлиши учун жавобгармиз, — дейди Икром Амонов. — Бирок талаба-спортчилар ҳам бу борада муайян талаб ва меъёрларга амал қилиб, бизга, аниқроғи, ўз-ўзига ёрдам қилиши даркор. Ана шу мақсад йўлида улар учун «Шахсий гигиена қоидалари тўғрисида»ги эслатмаларни ҳам тақдим этишни режалаштирганмиз. Мавзу хусусида ҳикоя қилувчи видео ва аудиороликларни ҳам тайёрладик. Уларни ўқиш ва кўриш жараёнида ёшларимиз хушёрлик ва сергаклик муҳим талаб эканини янада чуқур англашади, деган умиддамиз.

Сора ТОШЕВА,
«Ma'rifat» мухбири

ФЕРГОСОН «МЮ»НИ ТАРК ЭТАДИ

«Манчестер Юнайтед» клуби мухлислари 71 ёшни қаршилаган сэр Алекс Фергюсон дабдурустдан шу мавсум якунига етиши билан жамоани тарк этишга қарор қилганига хайрон қолишмоқда.

Мазкур хабар клуб расмий сайти томонидан твиттерда маълум қилинган. Унга кўра, Фергюсон 19 май куни премьер лигадаги энг сўнгги ўрашуви «Вест Бромвич Альбион»га қарши ўтказишга ва барча билан хайрлашади.

Умрининг 26 йиллиги «кўксил иблислар»га бағишлаган етук мутахассис 13 марта Англия чемпионатида, икки марта Европа чемпионлар лигасида (1999 ва 2008 йй.) зафар қўчди.

«МЮ»нинг энг машҳур юлдузлари: Эрик Кантона, Дэвид Бекем, Кристиан Роналду, Андрей Канчельскис, Уэйн Руни, Рууд ван Нистерлой, Райан Гигтз унинг шогирдларидир.

ЕНГИПСА, БОКСДАН КЕТАДИ

Филиппинлик таниқли боксчи Мэнни Пакиаонинг навбатдаги рақиби америкалик Брэндон Риос бўлади. BoxingScene.com манбасида берилган хабарга кўра, жанг 23 ноябрь куни Хитойдаги Макао шаҳрида ўтказилади.

Пакиао аввалгига бошқа бир америкалик боксчи Майк Альварардо билан учрашув ташкил этишга розилик билдирмоқчи бўлганди, бироқ якунда Риос номзоди маъқул келди. Мэннининг фикрича, Риос юртдоши-

га қараганда кўпроқ рақибликка муносиб.

Пакиао сўнгги муштлашувлардаги омадсизликларга яқун яшаш истагиди. Хабарингиз бор, у ўтган йили 10 июнда америкалик Тимоти Брэдлига оқолар ҳисобида енгилган бўлса, 8 декабрда мексикалик Хуан Мануэл Маркес томонидан нокаутга учратилганди. Агар у Риосга ҳам енгилгудек бўлса, профессионал боксдан буткул кетади.

ЭРКИН КУРАШ САФДАН ЧИҚАДИ(МИ?)

Эркин курашнинг Олимпиада ўйинларидаги тақдирини ҳамон сўроқ остида қолмоқда. 2020 йили ўтказиладиган мусобақаларда унинг ўрнига Халқаро олимпия қўмитаси бошқа спорт турини киритиши мумкин.

ХОҚ ижрокўми шу йилнинг 12 февралда Лозанна шаҳрида «Олимпия-2020»га бағишлаб ўтказилган муҳокамада эркин курашнинг сафдан чиқариб ташлаганди.

Шу тариқа бейсбол ёки софтбол даъвогарлар орасида фаворитга айланмоқда. Аммо АҚШ бош бейсбол лигаси (MLB) раъбарияти бунга хайрихоҳ эмас. Чунки айнан олимпиада ўтказиладиган вақтда Лига бахслари ўзининг энг қизғин палласига кирган бўлади. Қўрларга чиқиш спорти, ушу, вейкборднинг ва роллерспорт турларини Олимпия дастурига киритишни эса ХОҚ истама-япти.

Бу борадаги аниқ қарор шу йилнинг май ойи охирида маълум бўлади.

НОВАК ҲАМ ЕНГИПАР ЭКАНИ

Теннис бўйича Мадрид шаҳрида давом этаётган «Masters» туркумидаги халқаро турнирда дастлабки йирик шов-шувли воқеалик юз берди: дунёнинг биринчи рақамли ракеткачиси Новак Жокевич мағлубиятга учради.

Мусобақанинг иккинчи даврасидан ўрин олган матчда у болгариялик Григор Димитровга имкониятни бой бериб, мазкур турнирдан муддатидан аввал чиқиб кетди.

Учрашувнинг нечоғли қийин ўтганини у 3 сўзга 4 дақиқага қўзилганидан билиш мумкин. Спортчилар тайбрейка қадар мурасансиз кураш олиб боришди, якунда эса қутилмаганда Димитров қучли рақибни 7:6 (6), 6:7 (8), 6:3 ҳисобида мағлуб этишга муваффақ бўлди.

Энди Димитров чорак финалга йўлланма олиш учун Сантьяго Хиральдо (Колумбия) ва Станислас Вавринка (Швейцария) қарама-қаршилиги ғолиби билан кортга чиқади.

КЕНГ ИМКОНИЯТ ВА ЮКСАК САЛОҲИЯТ

Давлатимиз раҳбарининг 2011 йил 19 январда қабул қилинган «2011-2013 йилларда республикада футболнинг моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш ва уни ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори доирасида Наманган вилоятида миллионлар ўйинини янада оммалаштириш, иқтидорли ёш футболчиларни рағбатлантириш юзасидан қатор ишлар олиб боришмоқда.

Буни «Навбахор» профессионал футбол клуби қошидаги «Навбахор-Умид» олимпия заҳиралари 17-болалар ва ўсмирлар футбол мактаби, у ерда бўлажак футболчилар учун яратилган кенг имкониятлар мисолида кўриш мумкин.

Футбол мактаби, тарбияланувчилари учун ўтган йили Наманган шаҳрининг Давлатобод мавзеида

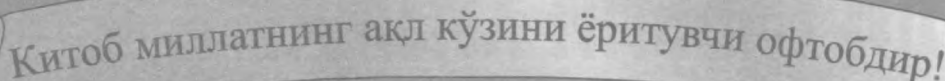
Bolalar sporti

иккита машғулот майдонига эга янги спорт иншооти фойдаланишга топширилди. Сунъий қопламали ҳамда табиий чим ётқизилган майдонлар ўз маҳоратини ошираётган ёш футболчилар билан доим гавжум.

Мактабнинг барча мураббийлари ўз ишининг ус-талари. Бош услубчи Файзулло Ҳасанов олий тоифали, мураббийлардан Раҳим Ғофуров, Аъзам Ражаббоев биринчи тоифали ҳакамлардир. Яна бир мураббий Александр Лян 2008 йилда республикада энг яхши ёшлар мураббийси танловининг ғолиблигини қўлга киритган.

Суратда: мактабнинг ёш футболчилари.

Хотам МАМАДАЛИЕВ (ЎЗА)
оғал сурат.

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ
НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ

www.gglit.uz

Сизга тақдим этилаётган ўзбек ва жаҳон адабиётининг энг сара намуналаридан бахраманд бўлинг!

Телефонлар: (+99871) 241-83-29. Моб.: (+99893) 577-41-81, (+99894) 622-74-41, (+99890) 945-06-06

www.gglit.uz E-mail: iptdgulom@sarker.uz, info@gglit.uz

Манзилимиз: 100128, Тошкент, Шайхонтохур кўчаси, 86.

Ma'rifat

**TA'SIS
ETUVCHILAR:**

*O'zbekiston Xalq ta'limi
vazirligi, O'zbekiston Oliy
va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va
madaniyat xodimlari
kasaba uyushmasi
Markaziy Kengashi.*

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari), "Учитель Узбекистана", Mirzakarim XUDDIYEV, Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150. Г-518.
Tiraji 53903.
Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi. 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-53-14, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 233-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 233-54-49, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 233-54-63, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 233-76-40, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 233-54-17.

**Bahosi sotuvda
erkin narxda**

Dizaynerlar:
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.

Navbatchi muharrir:

Navbatchi:
Jo'rabek JANGIROV.

**«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi**

«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy
ЎЗА якуни — 20.30
Топшириди — 21.20